

SUOMEN ILMAILUMUSEO

Kokoelmaohjelma 2025–2029

Kansikuva: Lennokkien ilmataistelu käynnissä siimaohjattujen taistelulennokkien F2D-luokan SM-kilpailuiden finaalissa Vantaan Petikossa 27.8.2022. Keltapaitainen Jussi Forss voittaa finaalissa isänsä Timo Forssin ja samalla SM-kultaa. Kuva: Matias Laitinen.

Suomen Ilmailumuseosäätiö

Työryhmä: Eijakristina Sumelius, Aaro Sahari, Antti Laukkanen, Matias Laitinen

1	JOHDANTO	4
1.1	Siirtymäkauden kokoelmaohjelma vv. 2025–2029	4
1.2	Kokoelmat määrittävät museon tarkoituksen	5
1.3	Museon kokoelmaohjelma ohjaa museon kokoelmahallintaa	5
2	KOKOELMAOHJELMAN TAVOITTEET	6
2.1	Ilmailumuseon kokoelmatehtävä	6
2.2	Kokoelmatehtävän määritteet ja perusteet	6
	<i>Museossa tehtävä kokoelmatyö perustuu lakeihin ja sopimuksiin</i>	<i>6</i>
	<i>Ilmailumuseo on valtakunnallinen vastuumuseo</i>	<i>7</i>
	<i>Kokoelmatyön arvioinnin mittarit</i>	<i>7</i>
2.3	Museon kokoelmaorganisaatio	8
	<i>Henkilöstö ja päätöksenteko</i>	<i>8</i>
	<i>Kokoelmahenkilökunta Uusi Ilmailumuseo -hankkeessa</i>	<i>8</i>
	<i>Kokoelmapalvelut tauolla 2025–2028</i>	<i>9</i>
3	ILMAILUMUSEON HISTORIASTA	10
4	TALLENNUKSEN TEEMAT	12
4.1	Siirtymäkauden tallennustyö	12
4.2	Tallennuksen painotukset ja katveet	12
4.3	Tallennuskriteerit ja arvoluokitus	13
4.4	Tallennustavat	14
4.5	Kartuntamäärät ja seuranta	15
4.6	Muistiorganisaatioiden tallennustyönjako	16
5	KOKOELMIEN HALLINTA	18
5.1	Kokoelmien jaottelu	18
	<i>Ydinkokoelma</i>	<i>18</i>
	<i>Kokoelmaprofiilien tai kokoelmaluokittamisen käyttöönotto</i>	<i>18</i>
5.2	Kokoelmiin liittäminen ja poistaminen	19
	<i>Tallennus ja hankinta</i>	<i>19</i>
	<i>Hankintatavat ja käytännöt</i>	<i>19</i>
	<i>Diariointi</i>	<i>19</i>
	<i>Nimeäminen ja numerointi</i>	<i>19</i>
	<i>Luovutussopimus ja ehdot</i>	<i>20</i>
	<i>Poistot</i>	<i>21</i>
5.3	Luettelointi ja digitointi	21
	<i>Luettelointi</i>	<i>21</i>
	<i>Asiasanakuvailu</i>	<i>22</i>
	<i>Inventointi</i>	<i>23</i>
	<i>Digitointi</i>	<i>23</i>
5.4	Kokoelmahallintajärjestelmät	24
	<i>Museotietokanta Memoron (Mansoft Oy)</i>	<i>24</i>
	<i>Kirjastotietokanta Axiell Aurora (Axiell Finland Oy)</i>	<i>24</i>
5.5	Digitaalinen tiedonhallinta ja pitkäaikaissäilytys	24
6	KOKOELMIEN HOITO	26
6.1	Konservointi	26
6.2	Turvallisuus	26
7	KOKOELMIEN ESITTELY	28
7.1	Esineet	28
7.2	Valokuvat	28

7.3	Asiakirjat	29
7.4	Kirjasto	30
7.5	Videot ja äänitteet.....	31
8	KOKOELMIEN SAAVUTETTAVUUS JA KÄYTTÖ	32
8.1	Kokoelmien ja kokoelmapalveluiden saavutettavuus sekä kokoelmien liikkuvuus	32
8.2	Kokoelmien käyttäjät ja asiakkaat	32
8.3	Kokoelmien käyttötavat.....	33
	<i>Näyttelyt.....</i>	<i>33</i>
	<i>Yleisötyö.....</i>	<i>33</i>
	<i>Julkaiseminen ja saattaminen käytettäväksi.....</i>	<i>33</i>
	<i>Tutkimus</i>	<i>34</i>
	<i>Kaupallinen käyttö</i>	<i>34</i>
	<i>Verkkokäyttö.....</i>	<i>34</i>
8.4	Kokoelmaviestintä	35
8.5	Kokoelmapalvelut.....	35
	<i>Tietopalvelu</i>	<i>35</i>
	<i>Asiantuntijapalvelu</i>	<i>35</i>
	<i>Tutkimusaineistopalvelu.....</i>	<i>36</i>
	<i>Valokuva-aineiston tilaaminen ja käyttö.....</i>	<i>36</i>
8.6	Käyttöluvat ja -korvaukset	36
8.7	Kokoelmien käytön rajoitukset.....	36
8.8	Lainat, talletukset ja sijoittaminen	37
9	LÄHDELUETTELO.....	38

1 Johdanto

Ilmailumuseo on reilun viisikymmentävuotisen historiansa suurimman muutoksen edessä. Lähtöselvitys on jo suoritettu ja olemme siirtyneet lähtöportille, mutta matka ei ole vielä alkanut. Tunnelma on odottava ja jännittynyt kuten aina matkalle lähdettäessä, mutta tällä kertaa matkakohde on vain sadan metrin päässä, vaikka matka tulee kestämään vuosia.

Suomen Ilmailumuseosäätiön omistamat nykyiset museorakennukset sijaitsevat Finavia Oyj:n omistamalla maa-alueella, jonka vuokrasopimus päättyy vuoden 2028 lopussa. Ilmailumuseosäätiö on käynnistänyt vuonna 2024 *Uusi Ilmailumuseo* -hankkeen valtion investointirahoituksen varmistuttua.

Tavoitteena on rakennuttaa museolle tilat tämänhetkisen museon viereiselle, Vantaan kaupungin kaavoittamalle tontille vuosina 2024–2027. Uuteen museorakennukseen ei suunnitella kokoelmien pitkäaikaissäilytystiloja, vaan museokokoelmat tullaan siirtämään ulkopuolisiin kokoelmahallinta- ja säilytystiloihin.

1.1 Siirtymäkauden kokoelmaohjelma vv. 2025–2029

Museon muuton takia tämä kokoelmaohjelma on poikkeusajan suunnitelma kokoelmatyön tavoitteista ja periaatteista Ilmailumuseon kokoelmatiimin keskittyessä kokoelmien pitkäaikaissäilytyksen suunnitteluun ja muuttohankkeeseen vuosina 2025–2028. Poikkeusajan kokoelmaohjelma on silti kiinni tässä hetkessä ja kehittyy elävänä dokumenttina hankkeen edetessä.

Vuonna 2025 kokoelmatiimi aloittaa täysipainoisen kokoelmien valmistelun muuttoa varten. Samalla uuden museon suunnittelu kiihtyy. Kokoelmatyö tulee muuttumaan monen vuoden ajaksi uuden museon ja sen ensimmäisten näyttelyiden suunnittelun tarpeiden vuoksi.

Ilman kokoelmia uusi museo jäisi ilman tarkoitusta. Jotta uudessa ilmailumuseossa voitaisiin esittää edustava kertomus Suomen ilmailun historiasta ja yhteiskunnallisesta merkityksestä, museon kokoelmahallintaa on merkittävästi kehitettävä. Yksi muuttohankkeen painopisteistä on nykyisten kokoelmien haltuunotto seulonnan, luetteloinnin ja poistojen kautta kokoelmatehtävässä esitettyjen tavoitteiden mukaisesti. Toinen painopiste on kokoelmien katveiden tunnistaminen ja niiden täyttäminen mahdollisuuksien salliessa ja näyttelysuunnittelun tavoitteisiin vastaten.¹

¹ Sarantola-Weiss, Minna (2021). *Museum Studies – Bridging theory and practise*, s. 196.

1.2 Kokoelmat määrittävät museon tarkoituksen

Kokoelmat ovat yksi museon vahvimista ja vaikuttavimmista vetovoimatekijöistä. Kokoelmat nähdään nykypäivänä museon tärkeänä voimavarana, koska kestävä kehitys ja tulevaisuusorientoituvan kokoelmakäytön myötä kokoelmat määrittävät museon tarkoituksen.²

Kokoelmien dynaamisen luonteen ymmärtäminen on ensisijaisen tärkeää, koska ainoastaan aktiivisesti hoidetut kokoelmat ovat jatkuvassa uudelleentulkitsemisen, merkityksellistämisen ja kontekstualisoinnin liikkeessä. Kokoelmien kehittäminen toteutuu tämän ydinasian ymmärtämisen kautta, ja tuloksena ovat hyvin hallitut, laadukkaat ja saavutettavat aineistot ja kokoelmat.³

1.3 Museon kokoelmaohjelma ohjaa museon kokoelmahallintaa

Tämä kokoelmaohjelma on Ilmailumuseon elävä työväline, joka käsittelee kokoelmien tavoitteita, linjauksia ja periaatteita sekä niiden toteuttamiseen käytettäviä toimintatapoja ja menetelmiä. Kokoelmaohjelmassa kuvataan museon kokoelmahallinta tavoitteista ja painotuksista prosesseihin ja keinoihin. Kokoelmahallinnan ydinprosesseja ovat tiedon tallennus ja säilytys, tiedonvälitys, tutkimus ja viranomaistoiminta.⁴

Kokoelmaohjelma tukee museoasetuksen mukaista pitkän tähtäimen toimintaa ja taloussuunnitelmaa kuvatessaan kokoelmahallintaa ja siihen liittyviä prosesseja sekä niiden laadukasta ja yhdenmukaista toteuttamista.⁵

Kansainvälinen museoneuvosto ICOM museotyön eettisten sääntöjen ylläpitäjänä edellyttää jäsenmuseoilta sitoutumista museoetiikan mukaiseen toimintaan. ICOM:n Museotyön eettisten sääntöjen toisessa kohdassa todetaan: ”jokaisen museon hallintoelimen tulee laatia ja julkistaa kirjallinen toimintaohje, joka koskee kokoelmien hankkimista, hoitamista ja käyttöä. Siinä tulee selvittää kaiken sellaisen aineiston asema, jota ei luetteloida, konservoida tai aseteta näytteille.”⁶

² Pettersson, Susanna (2021). New competencies and the cycle of change. Museum Studies – Bridging theory and practise. s. 125.

³ Museo 2015, Museoiden kokoelmahallinnan kokonaisarkkitehtuuri 1.0. Museoiden kokoelmahallinnan prosessikartta s. 32 ja 34.

⁴ Museo 2015, Museoiden kokoelmahallinnan kokonaisarkkitehtuuri 1.0. Loogisen tason arkkitehtuuri, s. 31.

⁵ Museo 2015, Museoiden kokoelmahallinnan kokonaisarkkitehtuuri 1.0, s. 116.

⁶ ICOM Museotyön eettiset säännöt 2021. Käännös alkuperäisestä ICOM Code of Ethics for Museums. <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/code-of-ethics/> Viitattu 11.2.2025.

2 Kokoelmaohjelman tavoitteet

2.1 Ilmailumuseon kokoelmatehtävä

Ilmailumuseosäätiön tarkoituksena on ylläpitää ilmailumuseota ja siten edistää Suomen ilmailun historian tutkimusta, opetusta ja tuntemusta. Säätiön sääntöjen kolmannessa pykälässä määritellään Ilmailumuseon tehtävänä olevan ”ylläpitää ja hoitaa ilmailun alan kehitystä valottavaa museokokoelmaa ja jatkuvasti kartuttaa sitä tallentamalla esi-
neistöä, arkistoa sekä kuva- ja muuta aineistoa”.⁷

Ilmailumuseon kokoelmatehtävänä on suomalaisen ilmailun kulttuuriperintöön liittyvän aineiston ja sitä koskevan tiedon tallennus. Teemme tallennustyötä ilmiölähtöisesti, ja tallennuksen kohteena on objektien lisäksi myös aineeton kulttuuriperintö kuten ilmailun tapahtumat, taidot tai niistä kertovien tarinoiden dokumentointi ja tallenteet.

Ilmailumuseon kokoelmatehtävää määrittävät lisäksi museon strategiset tehtävät, joista monipuolisten näyttelysisältöjen tuottaminen on tärkeimpiä pitkäjänteisen kokoelmatyön tuloksia. Kokoelmatyön arvot perustuvat museon arvoihin ja niitä tulisi toteuttaa tallennuksessa ja kartunnassa. Museon tulee seurata aktiivisesti aikaa sekä muuttuvia ilmiöitä ja reagoida aktiivisella tallennuksen kohdistamisella tarpeen mukaan.

Museo hoitaa kokoelmiin sisältyvää kulttuuriperintöä, kartuttaa sitä suunnitelmallisesti ja avaa kokoelmatietoja yleisön käyttöön näyttelyiden ja yleisötyön sekä erilaisten digitaalisten alustojen kautta.

2.2 Kokoelmatehtävän määritteet ja perusteet

Museossa tehtävä kokoelmatyö perustuu lakeihin ja sopimuksiin

Kokoelmatehtävää määrittävät voimassa oleva lainsäädäntö, kansallinen tallennusvastuusopimus TAKO ja museoiden välinen tallennustyönjako ja muut yhteistyösopimukset. TAKO on suomalaisten ammatillisten museoiden tallennus- ja kokoelmayhteistyöverkosto. TAKO-yhteistyön tavoitteena on tallennustyönjaon ohella koordinoita kotimaisen museokentän nykydokumentointia.

Ilmailumuseo osallistuu aktiivisesti TAKO:n pooli 5:n toimintaan, joka on keskittynyt viestinnän, liikenteen ja matkailun kartuttamiseen. TAKO-sopimus on päivitetty Museo-
viraston kanssa 1.4.2021.⁸

Suomen Ilmailumuseo noudattaa toiminnassaan museoiden kansainvälisiä eettisiä periaatteita. International Council of Museumsin (ICOM) Museotyön eettisten sääntöjen toisessa kohdassa määritellään kokoelmahankintojen periaatteeksi seuraavaa:

Museoilla on velvollisuus hankkia, säilyttää ja edistää kokoelmiaan suojatakseen luonnonperintöä sekä kulttuurillista ja tieteellistä perintöä. Niiden kokoelmat muodostavat

⁷ Ilmailumuseosäätiön säännöt PRH-rekisteröity 2019.

⁸ Museoiden toimintaan vaikuttava lainsäädäntö s. 28, Museo 2015; TAKO viitteet; MV sopimus.

merkittävän julkisen perinnön, jolla on erityisasema lain edessä ja jota kansainvälinen lainsäädäntö suojaa. Tämä julkinen luottamus edellyttää kokoelmien oikeudenmukaista omistamista, pysyvyyttä, dokumentointia, saavutettavuutta ja poistojen suorittamista vastuullisesti.⁹

Ilmailumuseo on valtakunnallinen vastuumuseo

Vaikuttava vastuumuseotyö vastaa kentän tarpeisiin. Valtakunnallinen vastuumuseotehtävä on yksi kokoelmatehtävää tärkeimmin määrittävistä tekijöistä. Valtakunnallisena vastuumuseona Suomen Ilmailumuseo toimii lakisääteisenä ilmailun kulttuuriperinnön valtakunnallisena asiantuntijana ja edistää ilmailun kulttuuriperinnön tallentamista sekä saavutettavuutta.¹⁰

Ilmailun kulttuuriperinnön säilyttäjänä museon tärkein tehtävä on turvata kokoelmien säilyminen tulevia sukupolvia varten. Ilmailumuseon tehtävänä on myös pitää yllä museoammatillisen toiminnan tasoa ilmailun kulttuuriperintötyön sektorilla. Vaikuttavuutta ovat selkeät tavoitteet työlle, resurssien määrittelyt ja työnjako toimijoiden kesken. Johdon sitoutuminen vastuumuseotehtävän toteuttamiseen on erittäin tärkeää. Vastuumuseotyö tulee käsittää tärkeänä ja merkittävänä osana museotyötä.¹¹

Museon tavoitteena on pitää yhteyttä, konsultoida tarvittaessa ja olla tukena kaikille ilmailun kulttuuriperinnön säilyttäjätahoille Suomessa. Museo toteutti vuonna 2023 kyselyn kaikille alueellisille vastuumuseoille ilmailun kulttuuriperinnön säilyttämisestä. Kokoelmia koskevaan kyselyyn saatiin yhteensä 18 vastausta. Kyselyssä tiedusteltiin myös ilmailun rakennetusta kulttuuriympäristöstä. Sotien jälkeisen rakentamisen ollessa nyt purku-uhan alla Suomessa on rakennetun hyvinvoinnin tallentaminen tärkeää.¹²

- ➔ Tavoite: luoda toimiva yhteistyömuoto kentän toimijoille. Vastuumuseotoiminnan tarkoitus on luoda alusta avoimelle ja keskustelevalle toiminnalle, joka edesauttaa paikallisia ilmailualan aineistoa säilyttäviä yhteisöjä kommunikoimaan ja ottamaan yhteyttä vastuumuseoon matalalla kynnyksellä. Vastuumuseon asiantuntijuus on ”jalkautettava” tai annettava paikallisille toimijoille.
- ➔ Tavoite: vastuumuseotyö on valtakunnallista. Kartoittaa myös Ahvenanmaan alueen ilmailun kulttuuriperintö ja eritoten rakennettu kulttuuriperintö mm. lentomajakoihin.

Kokoelmatyön arvioinnin mittarit

Tällä hetkellä kokoelmatyötä arvioidaan määrällisillä mittareilla, erityisesti vuosittaisilla tilastoilla siitä, kuinka paljon kokoelmia on digitoitu, julkaistu tai lainattu. Kokoelmatyön vaikuttavuus ja onnistuminen on havaittavissa siinä, miten paljon kokoelmia on käytetty

⁹ ICOM Museotyön eettiset säännöt 2021.

¹⁰ Museolaki (314/2019) 9 §.

¹¹ Valtakunnalliset vastuumuseopäivät 29.-30.1.2025 Museovirasto.

¹² Rakennettu hyvinvointi. Liikenteen ja energian verkostot. Museovirasto.

ja onko kokoelmien käyttö helppoa. Jos kokoelmien hoidossa on epäonnistuttu, vaikuttavuus ja helppokäyttöisyys eivät toteudu. Pahimmassa tapauksessa jopa kulttuuriperinnön tallentaminen vaarantuu, jos kokoelmahallintaa ei ymmärretä tarkoituksenmukaisesti.

Kokoelmatyön vaikuttavuutta tulisi arvioida kokoelmien kattavuutta ja vaikuttavuutta koskevilla laadullisilla mittareilla. Kokoelmatyön arviointiin käytettäviä laadullisia mittareita tulisi kehittää edelleen, sillä määrälliset mittarit voivat peittää näennäisen edustavuutensa taakse tiedollisia ja käytännöllisiä puutteita, kuten kokoelmien osien hoitamattomuuden, kokoelmahallintatilojen puutteellisen kunnon tai kokoelmatehtävän kannalta merkittävän ilmiön tai toimijajoukon tallennuksen puutteellisuuden. Ilmiölähtöisesti edustavat mittarit ohjaavat museota kohti suunnitelmallista, kestävää ja aktiivista tallennustyötä.

2.3 Museon kokoelmaorganisaatio

Henkilöstö ja päätöksenteko

Museon kokoelmatiimi muodostuu neljästä museoammattilaisesta: intendentistä, kahdesta amanuenssista ja konservattorista. Intendentti johtaa kokoelmatiimiä lähiesihenkilönä. Amanuenssit vastaavat 1) esinekokoelmasta ja 2) valokuvakokoelmasta, arkistosta sekä kirjastosta. Konservattori vastaa ilma-aluskokoelmasta ja toimii myös ilma-alusten hoidon vapaaehtoistyöstä vastaavana entisöintipäällikkönä. Museon kiinteistöpäällikkö ja -assistentti osallistuvat myös kokoelmien logistisiin tehtäviin.

Museonjohtaja osallistuu tarvittaessa päätöksentekoon. Häntä konsultoidaan eritoten merkittävimmissä sopimus- ja tallennuskysymyksissä. Museonjohtaja allekirjoittaa merkittävien yhteistyökumppaneiden ja museon väliset talletussopimukset.

Esinekonservattori ja arkistotutkija aloittivat vuoden 2025 alkupuolella määräaikaaisina Uusi Ilmailumuseo-hankkeessa, työskennellen pääasiallisesti kokoelmien muuton suunnittelussa ja toteutuksessa.

Vapaaehtoiset toimivat kokoelmatiimin tärkeänä tukena soveltuviissa tehtävissä kuten luetteloinnissa, digitoinnissa ja entisöinnissä. Korkeakouluharjoittelijat ja työllistetyt ovat myös satunnaisesti työskennelleet kokoelmien parissa.

Kokoelmien päätöksenteon keskeinen väline on kokoelmahenkilökunnan kokous, jossa kokoelman muodostusta koskevat päätökset tehdään kollegiaalisesti. Kokoelmahenkilökunta tarkastelee kokouksessa kokoelmiin liittyviä kysymyksiä laajasti kokoelmatyön kehittämisen, kokoelmahallinnan ja kokoelmapalvelujen näkökulmasta.

Kokoelmahenkilökunta Uusi Ilmailumuseo -hankkeessa

Kokoelmien muuton valmistelu, pitkäaikaissäilytyksen suunnittelu ja toteutus tulevat olemaan kokoelmahenkilökunnan siirtymäkauden 2025–2028 ydintehtävä. Uusi Ilmailumuseo -hankkeen perusnäyttelyn sisällön ja käsikirjoituksen tuotannossa kokoelmatiimillä on merkittävä asiantuntijarooli.

Uusi Ilmailumuseo -hankkeessa on useita työryhmiä, jotka osallistuvat museon tilojen ja näyttelyiden suunnitteluun. Kokoelmatyöryhmä osallistuu myös Uuden Ilmailumuseon näyttelyiden hankekehitykseen, sisällöntuotantoon ja erityisesti aineistovalintoihin. Kokoelmahenkilökunnan osaamista tarvitaan etenkin uuden museon kokoelmahallinta- ja verstastilojen suunnittelussa.

Kokoelmahenkilökunta osallistuu myös uuden museon asiakaspalvelutilojen suunnitteluun, ja museon ilma-aluskonservaattori vastaa logistiikkatyöryhmän toiminnasta. Logistiikkatyöryhmän vastuulla on kokoelmamuuton vaativin osuus eli ilma-alusten ja kookkaiden objektien siirrot uuteen museorakennukseen ja kokoelmahallintatiloihin.

- ➔ Tavoite: kokoelmatiimin työntekijöiden lisäksi ja nykyisten vapaaehtoisten rinnalle etsitään ja luodaan uusia vapaaehtoistyön muotoja kokoelmien muuttovalmistelua varten.

Kokoelmapalvelut tauolla 2025–2028

Kokoelmapalveluilla tarkoitetaan museon tallentamien ja säilyttämien kulttuuri- tai luonnonperintökohteiden ja niihin liittyvien tietojen saattamista asiakkaiden käyttöön.

Ilmailumuseon kokoelmatieto- ja tutkimuspalvelut keskeytettiin joulukuussa 2024 kokoelmien muuton valmistelun vuoksi. Lainaustoiminta on samoin keskeytetty UIM-hankkeen ajaksi.

Tämä kokoelmaohjelma ei käsittele kokoelma- ja tietopalveluja poikkeusaikana, vaan ainoastaan kuvailee niitä yleisesti luvussa 8. Kokoelmien muuton ja Uuden Ilmailumuseon avautumisen jälkeen kokoelmaohjelmaa päivitetään kokoelma- ja tietopalvelujen osalta, kun kokoelmaprosessit alkavat asettua luonnollisiin uomiinsa.

3 Ilmailumuseon historiasta

Ilmailumuseon perustaminen nousi otsikoihin jo 1920-luvulla. Ilmailuvoimien upseeriyhdistyksen ja Suomen Ilmapuolustusliiton Aero-julkaisun artikkelissa vuonna 1927 Ranskan vastaperustetun ilmailumuseon innoittamana vannottiin uuden ilmailumuseon tuovan pääkaupunkiseudulle matkailijoita. *”Mikä kiintoisa näyttely pääkaupunkiin tulijoille (sillä pääkaupunkihan ilmailumuseon tietysti piiriinsä sulkisi), mikä vetonumero eri viikojen ja päivien ohjelmissa.”*¹³

Suurempi into ilmailumuseon perustamiseksi leimahti kuitenkin vasta 1960-luvulla. Tampereen kaupunki elätteli myös toivoa saada ilmailumuseo Tampereen Härmälään. Ideana tamperelaisen museon perustamiselle oli ajatus ilmailumuseosta ilmailu- ja tekniikan alan mahdollisena täydennyskeskuksena toimimisesta.¹⁴

Ilmailumuseoyhdistys perustettiin joulukuussa 1969 Ilmavoimien esikunnan kerhotiloissa Helsingissä. Ilmailumuseosäatiö rekisteröitiin kesällä 1971.

Helsinki-Vantaan lentoaseman väestösuojaan johtavaan yhdyskäytävään avattiin 12.6.1972 ilmailuhistoriallinen näyttely, jossa oli esillä mm. Pyry PY-27, VL Sääski II:n runko ja Kokkolan veljesten gyrokoopperi. Pitkässä käytävässä oli esillä myös moottoreita, potkureita, pienoismalleja, lennokkeja ja lukuisia valokuvia.

Vantaa oli mukana ilmailumuseon sijaintipaikkana jo 1960-luvulta lähtien, ja ilmailumuseon uudisrakennuksen avajaisia vietettiin Vantaalla 24.9.1981. Merkittävänä deponointina Ilmailumuseoyhdistykselle saatiin Finnairin pääjohtaja Gunnar Korhosen avulla Convair CV 440 -mäntämoottorikone (OH-LRB). Convair oli sijoitettuna museon pihalle vuoteen 1986 asti, jolloin se siirrettiin museon rakenteilla olleeseen II-halliin.

Museon pihalla seisova peltinen kaarihalli rakennettiin vv. 1982–1983. Kahden näyttelytilan välissä sijaitseva välihalli toimi museon ensimmäisenä kokoustilana, jonka rakentamisen rahoittamiseksi ideointiin uudenlainen varainhankintamalli. Maksamalla 100 markkaa sai nimittäin välihallin ulkoseinän tiileen kuparisen nimilaatan, 500 markalla hopeisen ja 1000 markalla kultaisen laatan.¹⁵ Tiililaattoja on säilynyt museokokoelmassa.

Suomen Ilmailumuseosäatiö perustettiin vuonna 1996. Säätiön omistukseen siirtyivät museorakennus ja kokoelmat. Taustayhteisöinä säätiössä toimivat Ilmailumuseoyhdistys ry, Finnair Oyj, Finavia Oyj, Suomen Ilmailuliitto ry, Patria Oyj ja Vantaan kaupunki. Lisäksi Ilmavoimat on mukana säätiön edustajistossa.

¹³ Aero, 1927 nro. 11.

¹⁴ HS 30.5.1962; HS 26.2.1967.

¹⁵ Siipimiehenä historia (2006), s. 70.

Ilmailumuseo nimitettiin valtakunnalliseksi vastuumuseoksi vuonna 2020. Yhtenä nimeämisperusteena on merkittävä kokoelma, jonka muodostumisessa nykyiseksi on ilmailumuseoyhdistyksellä ollut suuri rooli. Ilmailumuseoyhdistyksen perustamisen jälkeen jokaisella vuosikymmenellä kokoelmaan on liitetty merkittäviä ilma-aluksia.

Ilmailumuseoyhdistyksen ilmailuhistoriallinen käytävänäyttely Helsinki-Vantaan lentoasemalla 1970-luvulla. Suomen Ilmailumuseon kuvakokoelmat. Kuva: Börje Hielm 1970–1979.

4 Tallennuksen teemat

4.1 Siirtymäkauden tallennustyö

Tämän siirtymäkauden kokoelmaohjelman vuosina 2025–2028 tallennustyötä ei pystytä toteuttamaan resurssien kohdentuessa muuttoon ja uuden museon suunnitteluun. Tärkeimpänä tavoitteena seuraavalle kaudelle on pyrkiä kohti aktiivista, ennakoivaa ja suunnitelmallista tallennusta. Vuoden 2018 kokoelmaohjelman yksi keskeinen tavoite pysyy selvänä myös siirtymäkauden kokoelmaohjelmassa: ilmailun historian keskeisten ilmiöiden tunnistaminen ja niitä koskevien kokoelmien digitaalisen saavutettavuuden lisääminen.

Siirtymäkaudella kokoelmatoiminnassa keskitytään tallentamaan ilmailun kulttuuriperintöä henkilöhistorioiden kautta. Museon yksi merkittävimmistä ja suunnitelmallisesti karttuneista aineistoista on laaja siviili- ja sotilasilmailun henkilöarkisto. Henkilöiden kautta tapahtuva tallennus heijastuu ilmailun eri ammattiryhmien työn tallentamiseen esineellisen tallentamisen tai nykydokumentoinnin kautta. Henkilöhistorioiden kautta tehtävä tallennustoiminta tukee Uuden Ilmailumuseon näyttelysuunnittelua.

- ➔ Tavoite: Ilmailumuseon henkilöarkisto on siirtymäkauden jälkeen seulottu ja asianmukaisesti järjestetty, edustavasti kuvailtu ja kestävästi digitaalisesti saavutettavissa.

4.2 Tallennuksen painotukset ja katveet

Ilmailumuseon yhtenä tallennusteemana ovat olleet ilmailun harrastajien ja toimijoiden monimuotoisuus. Ajankohtaisena tallennusalueena on edelleen naisilmailu. Vaikka naiset ovat raivanneet tiensä ohjaamoon, heitä on lukumääräisesti huomattavasti vähemmän ohjaajina kuin miehiä ja heidän historiansa ovat yleisölle suurelta osin tuntemattomia.

Museoalalla on todettu selvä tarve purkaa stereotyyppisiä kertomuksia ja uskomuksia kokoelmatyössä ja kerronnassa. Tämän tavoitteen saavuttaminen vaatii paljon itsetutkiskelua ja koulutusta. Valtavirran ulkopuolella olevien ilmiöiden ja ryhmien tallentamisen ja esilletuonnin tulee olla kokoelmiin sisään rakennettuna, jotta kokoelmat eivät kerro yksipuolista tai vain yhden ryhmän tarinaa, kuten ilmailussa perinteisesti ”valkoisen miehen” tarinaa. Tavoitteenamme on kokoelmien moninaisuuden lisääminen ja kestävä kokoelmatyö.¹⁶

Ajankohtaisia tallennuksen teemoja ja valtakunnallisen tallennuksen painopisteitä siirtymäperiodin huomioon ottaen ovat:

- kotimaisten experimental-luokan ilma-alusten suunnittelu ja rakentaminen 1980-luvulta nykypäivään

¹⁶ TAKO ry:n kevätseminaari Moninaisuuden näkökulmia museotyössä Helsingin kaupunginmuseo 19.3.2025.

- varjoliito, ultrakevytilmailu ja riippuliitäminen Suomessa
- miehittämättömien ilma-alusten ja drone-teknologian (suunnittelun, rakentamisen sekä työ- ja harrastuskäytön) kehittyminen Suomessa
- lennokkiurheilu ja lennokkiharrastus 1990-luvulta nykypäivään
- purjelentokoneet ja purjelentämiseen liittyvät uusimmat ilmiöt
- moottoripurjelentäminen 1960-luvulta nykypäivään
- lentoasemien maapalvelujen ja lentoasemien toiminta
- tilaus- ja liikelentojen historian tallennus

Aiemmissa kokoelmaohjelman versioissa 2010-luvun puolivälistä alkaen museon tallennustyön painopisteiksi silloin valituista aiheista on kartutettu ja tallennettu mm. valokuvien ja nykydokumentoinnin keinoin seuraavia; kuumailmapalloilu, lentokonevalokuvaaaminen, laskuvarjohyppääminen sekä Helsingin Malmin lentoasema.

4.3 Tallennuskriteerit ja arvoluokitus

Kokoelmatyö on valintojen tekemistä. Mitä kohteita suunnitelmallisessa tallennuksessa sitten pitäisi valita kokoelmiin? Tai mitä kokoelmassa on jo tallentuneena ja mitä sieltä puuttuu? Mitkä objektit tulisi sisällyttää pitkäaikaissäilytykseen, mitkä tulisi laittaa esille näyttelyyn, tai olisiko joillekin esineille parempi, että ne luovutettaisiin pitkäaikaishallintaan toiseen museoon? Kokoelmien arvottaminen auttaa kokoelmahallinnassa ja pitkäaikaissäilyttämisen suunnittelussa.

Arvoluokituksessa objektien kriteerit voidaan jakaa kolmeen tärkeimpään ryhmään erityisesti kulttuurihistoriallisen arvon, käytettävyyden ja ominaisuuksien perusteella.¹⁷ Arvoluokitus tukee kokoelmien turvallisuutta kriisitilanteissa ja toimii työkaluna poistoissa. Ensimmäiseen luokkaan arvotetusta aineistosta muodostuu täten museon ydinkokoelma.¹⁸

Arvoluokituksen lähtökohtana on, että sitä voidaan käyttää yhtenä työkaluna sekä museon kokoelmiin jo kuuluvien objektien että kokoelmiin tarjottujen objektien tai aineistojen tieto- ja kuntoarvon määrittelyssä. Arvoluokituksessa objektit, kuten esineet, arkitoyksiköt, valokuvat tai niiden kokonaisuudet, voidaan jakaa kolmeen arvoluokkaan. Kohteen pisteytyksessä käytetään seuraavia näkökulmia ja keskinäisiä painotuksia:

1. Edustavuus suhteessa taustalla olevaan ilmailun ilmiöön tai vaiheeseen (3 p)
2. Kontekstitiedot eli tiedot objektin valmistuksen ja käytön vaiheista (3 p)
3. Valtakunnallinen tai paikallinen ilmailuhistoriallinen ja -tekninen merkitys (3 p)
4. Säilyneisyysarvo ja konservoinnin vaatimukset (3 p)
5. Hyödynnettävyys ja käytettävyys näyttely- sekä opetustoiminnassa (2 p)
6. Säilytyksen vaatimukset (2 p)

¹⁷ Arij, Hilke. Values and Collections: Towards an online tool for collection value assessment. Royal Institute for Cultural Heritage. KIK-IRPA.

¹⁸ SIM Kokoelmapolitiikka 2018-2022, ss. 50-52. Arvoluokka 1.

Arviointityö ei ole helppoa tai nopeaa ja se vaatii usein yksityiskohtaistakin tutkimustietoa objektin tai aineiston taustalla olevista ilmailun osa-alueista, jota ei ole aina helposti saatavilla. Arvoluokitusta ei voida sen vaatiman työmäärän takia siksi aina käyttää täysimääräisesti. Arvoluokitusta kuitenkin sovelletaan Ilmailumuseon kokoelmiin tarpeen mukaan kartunnan, inventoinnin ja luetteloinnin apuna. Samalla arvoluokitus luo pohjan ydinkokoelman tunnistamiselle (ks. luku 5.1).

Arviointikriteerinä on mukana myös objektin tallennuksen tuottamat säilytyksen vaatimukset ja kustannukset, koska osa ilmailuhistorian esineellisestä kulttuuriperinnöstä on hyvin painavaa ja suurikokoista. Nämä säilytyksen ja konservoinnin tarvearviointit korostuvat tällä siirtymäkaudella, kun museon kokoelmat muuttavat säilytykseen ulkopuolisiin kokoelmahallintajien ja säilytystiloihin, joiden kustannukset ovat merkittäviä.

Museossa on käytetty museoarvon määrittämisessä myös merkitysanalyysimenetelmää, jonka tarkoituksena on auttaa museoita kohdentamaan resurssejaan ja parantamaan kokoelmien käytettävyyttä. Merkitysanalyysimenetelmän arviointikriteerejä ovat edustavuus, autenttisuus, historiallinen ja kulttuurinen arvo, elämyksellisyys ja kokemuksellisuus, yhteisöllinen merkitys, ideaalitila sekä hyödynnettävyys ja käytettävyys.¹⁹

4.4 Tallennustavat

Ilmailumuseo pyrkii tallentamaan ajankohtaisia ilmiöitä reagoiden ripeästi muutoksiin matkustamisessa ja ilmailussa. Kokoelmien arvostus kulkee käsi kädessä asiakaita hyödyttävien strategisten valintojen ja priorisointien kanssa.²⁰ Ketteryys ilmiöperäiseen tallentamiseen ja pikadokumentointeihin edellyttää kokoelmatiimiltä kykyä olla ajan hermolla, mutta myös asianmukaisia laitteita tallennukseen.

Nykydokumentointi on tärkeä osa kokoelmatyötä. Kokoelmien muuton jälkeen tallennuksen tulisi keskittyä nykyajan ilmiöihin. Tätä varten on tarkoituksenmukaista laatia tallennus- ja dokumentointisuunnitelma yhteistyössä merkittävien yhteistyökumppanien kanssa. Covid-pandemian aikana kokoelmatiimi valokuvasi Helsinki-Vantaan lentokentän pysähtynyttä ilmapiiriä ja haastatteli harvoja matkustajia, mutta keräsi myös koronaan liittyvää aineistoa ilmailuharrastajien kautta.

Yritysten kanssa tehty dokumentointisopimus takaisi yhteistyökumppaneille vaikutusvaltaa määrittellä, mitä tallennetaan. Esimerkiksi kuuluuko lentoyhtiön kanssa sovittuun dokumentointiin koulutustoiminnan kehityksen tallennus tai säännöllisin välein vaihtuvien virkapukujen tallentaminen? Vai sovittaisiinko catering-yhtiön kanssa ainoastaan esineellisestä tallennuksesta, kuten ruokailuvälineiden tallennuksesta?

¹⁹ Häyhä, Jantunen & Paaskoski. Merkitysanalyysimenetelmä, Museoliitto (2015). Viitattu 23.5.2024, <https://museoliitto.fi/publication/merkitysanalyysimenetelma>.

²⁰ Petterson, Susanna (2021). Museum Studies – Bridging theory and practice.

➔ Tavoite: toimiva nykydokumentointisuunnitelma on käytössä museossa.

Kokoelmatiimi dokumentoimassa Covid-pandemian takia pysähtynyttä Helsinki-Vantaan lentoasemaa 18.9.2020. Kuva: Tapio Juutinen.

4.5 Kartuntamäärät ja seuranta

Esinekokoelmassa on tällä hetkellä 8645 esinettä, joille on annettu luettelointinumero. Esineitä on talletettu kokoelmahallintatiloihin kuitenkin määrällisesti enemmän, koska lahjoituksia on otettu vuosikymmenten aikana vastaan runsaasti ilman luettelointia. Kokoelmahallintajärjestelmässä esineiden kartunnan seuraaminen on haasteellista vuonna 2009 tapahtuneen epäonnistuneen konversion vuoksi. Finna-palveluun oli vuoden 2024 lopussa avattu 1294 luetteloitua esinettä.

Valokuvakokoelmassa on 19444 kuvaa, joille on annettu luettelointinumero. Valokuvia on tallennettu kokoelmahallintatiloihin huomattavasti enemmän, vuoden 2024 lopussa arviolta noin 285 000. Erityisesti suuret lahjoitukset merkittävilta ilmailualan organisaatioilta edellyttävät paljon seulontaa ennen kuin niissä vastaanotettuja valokuvia voidaan luetteloida. Finna-palveluun oli vuoden 2024 lopussa avattu 9785 valokuvaa, joista 9540 avoimen kulttuurin lisenssillä ja 237 tekijänoikeusrajoituksin.

Arkistokokoelmassa on 1500 hyllymetriä aineistoja (704 hm alkuperäisiä asiakirjoja tai niiden kopioita, 177 hm pienjulkaisuja, joista 1630 on luetteloitu ja 1146 on avattu Finnaan, 620 hm käyttöohjeita ja muuta valmistaja-aineistoa). Aineistoa ei pääosin ole luetteloitu kokoelmahallintajärjestelmään, vaan sitä koskevaa tietoa hallitaan Excel-taulukkolaskentaohjelmistolla ja muilla tiedonhallintamenetelmillä. Arkistoaineistosta

on avattu museon verkkosivuille joitakin aineistotyyppikohtaisia kuvailutietoja, kuten henkilöarkistojen kuvailutiedot. Suurinta osaa arkistoaineistosta ei ole avattu Finnaan.

Pienpainatekokoelmassa on 1144 objektia, joille on annettu luettelointinumber. Pienpainatteet ovat tyypillinen ilmailuharrastajien keräilykohde, jonka vuoksi erilaisia pienpainatteita on säilynyt kokoelmahallintatiloissa tuhansia kappaleita.

4.6 Muistiorganisaatioiden tallennustyönjako

Suomen Ilmailumuseo on valtakunnallisena ilmailun vastuumuseona oman erikoisalansa asiantuntija ja tekee aktiivista yhteistyötä samaa tallennusaluetta jakavien sekä tarvittaessa muiden ammatillisten ja harrastajavoimin ylläpidettyjen muistiorganisaatioiden kanssa.

Ilmailumuseo on mukana kartoittamassa ei-ammattimaisten eli yksityisten ja lähimuseoiden roolia ja kokoelmia suhteessa valtakunnalliseen ja alueelliseen museotoimintaan. Kartoituksen avulla voidaan kehittää yhteistyötä museoiden kesken. Alueellisten ja valtiollisten vastuumuseoiden kokoelmien rooleja alettiin kirjata TAKO-toiminnan piirissä vuonna 2024.

Sotamuseo on valtakunnallinen sotahistoriallinen erikoismuseo ja Puolustusvoimien keskusmuseo. Suomen Ilmavoimien käytössä olleita esineitä on deponoitu Sotamuseon ja Ilmavoimien (nykyisin sopimusosapuolena Puolustusvoimien Logistiikkalaitos) kanssa tehtyjen säilytyssoimusten puitteissa Ilmailumuseoon.²¹ Sotamuseon, Lento-varikon Teknisen osaston, Ilmavoimien ja Puolustusvoimien omistuksessa olevia ilma-aluksia on sijoitettu 14 kappaletta museon näyttelyyn sekä MiG-21BIS ja Bristol Blenheim Mk I:n takarunko museon pihalle.

Ilmailumuseo on aloittanut keskustelut Sotamuseon omistukseen kuuluvien ilma-alusten ja muiden kokoelmaobjektien säilyttämisestä keväällä 2025. Yhteistyön tavoitteena on varmistaa valtakunnallisesti merkittävien Ilmavoimien toimintaa käsittävien kokoelmien säilyminen ja esittely tarkoituksenmukaisella tavalla Uuden Ilmailumuseon ydinnäyttelyssä.

Vuoden 2025 aikana Suomen Ilmailumuseo käy keskusteluja myös Rajavartiolaitoksen kanssa mahdollisesta Rajavartiolaitoksen lentotoiminnan tallennuksesta ja esittelystä.

Museo osallistuu ja jakaa osaamistaan liikenteen ja viestinnän alan museoiden Trafiikki-verkostossa, ja museonjohtaja on Trafiikki ry:n hallituksen varapuheenjohtaja. Museo osallistuu ja jakaa osaamistaan sotilasmuseoverkostossa sekä tallennus- ja kokoelmayhteistyöverkosto TAKO:ssa, ja erityisesti TAKO:n Pooli 5:ssä (viestintä, liikenne ja matkailu -pooli).

²¹ Puolustusvoimien materiaalin tallentamisessa Ilmailumuseo seuraa normia Puolustusvoimien Sotilasmuseotoiminnasta vuodelta 2012. Taulukko Puolustusvoimien omistamat ilma-alukset 11.2.2025. Laukanen, Antti.

Suomen Ilmailumuseoon tallennetaan ilmailuun liittyvien henkilöiden arkistoja. Ilmailumuseo kuuluu kotimaisten arkistokokoelmien joukossa yksityisarkistojen kansallisen hankintapoliittisen työnjaon piiriin ja on sitoutunut hankintapoliittisiin periaatteisiin yhdessä Kansallisarkiston ja muiden toimijoiden kanssa.²²

²² Kansallisarkisto, Kansallinen hankintapoliittinen työnjako, <https://kansallisarkisto.fi/kansallinen-hankintapoliittinen-tyonjako> Viitattu 18.4.2024.

5 Kokoelmien hallinta

5.1 Kokoelmien jaottelu

Ilmailumuseon museokokoelma jaetaan tyypeittäin esine-, valokuva-, arkisto-, kirjasto- ja audiovisuaaliseen kokoelmaan. Objekti on yleiskäsite yksittäiselle kokoelmaan kuuluvalla valokuvalla, esineellä, paperiaineistolla kuten lentopäiväkirjalle, digitaaliseen tiedostolle tai signumille tai foliolle arkistossa. Kokoelmaohjelma koskee kaikkia kokoelmatyyppejä kokoelmiin liittämisen, säilyttämisen ja poistojen osalta. Kokoelmahallintakäytännöt poikkeavat toisistaan tyypeittäin.

Kokoelmat jakautuvat museo- ja käyttökokoelmaan. Käyttökokoelma on muodostunut muiden muassa kaksoiskappaleista, kopioista ja museokokoelmaan soveltumattomista käyttöesineistä. Lukumääräisesti pientä käyttökokoelmaa voidaan käyttää esimerkiksi yleisötyössä ja entisöinnissä. Käyttökokoelmaan kuuluu pelastusvälineitä, työkaluja, matkustamoistuuimia, ilma-alusten osia ja siirtoon tarkoitettuja välineitä sekä virkapukujen osia.

Ydinkokoelma

Luetteloinnin yhteydessä museokokoelmasta muodostetaan niin sanottu ydinkokoelma arvoluokituksen avulla. Ydinkokoelmaan kuuluvat museokokoelman museaalisesti merkityksellisimmät objektit, joiden avulla museon kokoelmatehtävä voidaan aina tiivistetynä esittää. Ydinkokoelman määritelmä elää kokoelmaohjelman mukana.

Ydinkokoelma säilytetään olosuhteiltaan ja turvallisuudeltaan museaalisesti tarkoituksenmukaisissa kokoelmahallintatiloissa. Ydinkokoelman säilyminen turvataan myös poikkeusolosuhteissa. Ydinkokoelman objektit merkitään pitkäaikaissäilytyksessä omalla tunnuksellaan.

- ➔ Tavoite: arvottamisen aktiivinen ja kattava käyttöönotto mahdollistaa ydinkokoelman muodostamisen.

Kokoelmaprofiilien tai kokoelmaluokittamisen käyttöönotto

Kokoelmaprofiilien määrittäminen auttaa museokokoelman vahvuuksien ja heikkouksien arvioinnissa. Kokoelmaprofiilit auttavat ymmärtämään kokoelmien merkitystä ja lisäävät tietoa omista kokoelmista. Kokoelmien sanallinen kuvailu auttaa myös yli- ja alikartunnassa, mikä on erittäin tärkeää luetteloinnattomien kokoelmien haltuunotossa.

- ➔ Tavoite: kokoelmaprofiilien kirjaaminen, jotka liitetään sisäiseen kokoelmaohjelman käsikirjaan.

5.2 Kokoelmiin liittäminen ja poistaminen

Tallennus ja hankinta

Ilmailumuseon kokoelmat karttavat edelleen pääosin lahjoituksin. Kokoelmien kartuttamiseen liittyvistä päätöksistä vastaa kokoelmatiimi. Tallennus- ja hankintapäätöksissä noudatetaan kokoelmatehtävää.

Vastaanotetusta aineistosta eritellään eri aineistotyytit. Hankintaeränumeroinnin myötä eri aineistotyyppien yhteys säilyy. Aineisto luetteloidaan objektityypin luettelointiohjeistuksen mukaisesti.

Hankintatavat ja käytännöt

Ilmailumuseon kokoelmat ovat karttuneet vuosikymmenten aikana lahjoitusten myötä. Hankintatavoista merkittävin on edelleen lahjoitus, vaikka esimerkiksi nykyilmailun ilmiöitä, henkilöarkistoja ja valokuvakokoelmaa kartutetaan myös aktiivisesti. Lahjoituksia vastaanotettaessa museolle pyritään hankkimaan mahdollisimman laajan jatkokäytön mahdollistavat oikeudet. Deponointeja ei oteta vastaan vuosina 2025–2029.

Diariointi

Vastaanotettavan aineiston luovutussopimukseen kirjataan juokseva hankintaeränumero, joka merkitään tulleeeseen erään riippumatta aineistotyytipistä. Hankintaerä kirjataan luovutussopimukseen merkinnällä:

SIMHVVVV_juokseva_numero

Hankintaeränumero kirjataan eri aineistotyyppihin kokoelmahallintajärjestelmään.

Nimeäminen ja numerointi

Kokoelmahallinnallisina aineiston tunnuksina käytetään seuraavia tunnuksia:

- arkistoaineisto SIM AR
- esine SIM ES
- henkilöarkisto SIM HA
- julkaisu SIM JU
- käyttöohje SIM KO
- liikkuva kuva SIM LK
- pienpainate SIM PP
- piirustus SIM LEKO
- valokuva SIM VK
- äänite SIM ÄÄ

Esinekokoelmassa objektit saavat päänumeron esineluokan mukaan (1-20) ja juoksevan alanumeron. Esineet luetteloidaan kokoelmahallintajärjestelmään esineluokkien mukaan numeerisesti, mutta objektien osat aakkosellisen järjestelmän mukaan. Objektin luettelointinumeroksi, johon on luetteloitu eri osia, muodostuu esimerkiksi **SIM ES**

6:574A. Ongelmana hakutoimintoa käytettäessä on, että kokoelmahallintajärjestelmässä aakkosia sisältävät objektit eivät kuitenkaan tule esille hakutuloksiin.

Teknisiä lentokoneiden osien piirustuksia on luetteloitu ja liitetty museokokoelmaan sekä pienellä että isolla alfabeetilla. Teknisten piirustusten tunnuksiksi on valittu ilmailuun liittyvät neljä kirjainta, vaikka kuvaavampi tunnus piirustuksille olisi esim. SIM TP.

Jokainen esine saa siis oman ainutlaatuisen numeronsa, esimerkiksi SIM ES 19:890, missä SIM tarkoittaa Suomen Ilmailumuseota ja ES esinettä. Esinekokoelmassa on objekteja liitetty vasta kahteen henkilöön, kun taas valokuvista on muodostettu kokoelma reilun sadan henkilön, organisaation ja järjestön kanssa.

Valokuvissa objekteja hallitaan saapumiserän mukaisessa järjestyksessä siten, että jokainen erä saa oman päänumeronsa ja jokainen kuva saa juoksevan alanumeron. Mikäli jostakin kuvasta on olemassa useampia versioita (negatiivi, vedos, dia), nämä merkitään erillisellä tarkenteella alanumeron perään. Digitaalisissa kuvissa kuvaversion tarkenne merkitään alanumeron perään ennen tiedostotunnistetta.

Arkistokokoelmassa asiakirjaa hallitaan provenienssiperiaatteella tai aineistolajin mukaisesti sen mukaan onko kyse henkilökokoelmasta, yrityksen tai yhdistyksen kokoelmasta tai muusta aineistotyypistä. Syy tähän viranomaisarkistoinnista osin eroavaan käytäntöön on museoon tallennettavan aineiston tekninen luonne. Arkistolainsäädäntö ja arkistotoimessa vallitsevat käytännöt eivät yllä edustavasti ilmailun kaltaisen hyvin teknillisen ilmiön materiaalsen kulttuuriperinnön tallentamiseen.²³

Yhdenmukaisissa asiakirjoissa (kuten lentokonepiirustuksissa) käytetään standardisointia, yhdenmukaista merkintätapaa ja juoksevaa numerointia. Erilaisten ilmailuun liittyvien käyttöohjeiden eli käsikirjojen kokonaisuus tullaan eriyttämään muista arkistointityypeistä omaksi kokonaisuudekseen. Käyttöohjeet järjestetään ryhmiin 1. ilmaalustyypeittäin, 2. käsikirjatyypeittäin, sekä 3. revisioittain.

Luovutussopimus ja ehdot

Museo noudattaa esineiden vastaanotossa ICOM:n museotyön eettistä säännöstöä. Kokoelmaan otettavien esineiden alkuperä ja luovuttavan tahon pätevä omistusoikeus on selvitettävä huolellisesti. Lahjoituksista laaditaan aina luovutussopimus. Lähtökohtaisesti objekti tai objektijoukko lahjoitetaan Suomen Ilmailumuseosäätiölle siten, että museolla on aineiston omistusoikeus ja oikeus kohdistaa saapuneeseen materiaaliin kokoelmapoliittisia toimenpiteitä.

Sopimuksesta otetaan kopio molemmille osapuolille. Museon kappale liitteineen on päämäärasiakirja, johon kerätyt kontekstitiedot ylläpitävät objektien provenienssia museo-

²³ Arkistolaki 23.9.1994/831, <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940831> viitattu 28.1.2025; Arkistot, yhteiskunnan toimiva muisti, s. 109–133.

kokoelmissa ja turvaavat osapuolten oikeuksia. Objektin omistusoikeuden lisäksi luovutussopimuksella sovitaan mahdollisista tekijänoikeuksien²⁴ siirroista ja henkilötietojen käytöstä.

Poistot

Museokokoelman objektit ovat eriarvoisia. Poistot ovat tärkeitä kokoelmahallinnan laadullisessa kehittämisessä. Objekteja voidaan siirtää käyttökokoelmaan tai poistaa palauttamalla lahjoittajille, luovuttamalla tai vaihtamalla toisille alan yhteisöille tai museoille, myymällä tai tuhoamalla. Tuotot myynneistä tulee käyttää yksinomaan kokoelman hoitoon.²⁵

Poistot edesauttavat kokoelmien resursointia. Lukumääräisesti pieniä poistoja on tehty inventoinnin ja luetteloinnin yhteydessä, mutta siirtymäkautena museon tulee arvaluokituksen käyttöönoton myötä alkaa suorittaa systemaattista poistopolitiikkaa. Kokoelmien tulevan muuton vuoksi museokokoelmaan on siirtymäkautena kohdistettava mitattavia poistoja, mikä edesauttaa poistojen muodostumista vakiintuneeksi menetelmäksi kokoelmatyössä.

5.3 Luettelointi ja digitointi

Luettelointi

Luetteloinnilla tarkoitetaan museoiden kokoelmissa olevien objektien tietojen tallentamista järjestelmällisellä ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Luetteloinnissa kirjataan kaikki objektin tiedot kokoelmahallintajärjestelmään. Luetteloinnin tarkoituksena on erottaa objektit muista samankaltaisista ja tehdä ne tunnistettaviksi merkitsemällä objekteihin luettelointinumero. Luetteloinnin tuloksena yksittäisistä objekteista ja suuremmista kokonaisuuksista syntyy systemaattista tietoa, joka on hyödynnettävissä eri tavoin.

Luettelointi tehdään aineistotyypeittäin Collections Trustin SPECTRUM 4.0 standardiin perustuvien luettelointiohjeiden, Kansallisarkiston sekä Kansalliskirjaston yleisten ohjeistusten mukaisesti. Näiden ohella hyödynnetään soveltuvilta osin Museoviraston vuonna 2015 julkaisemaa Museoiden luettelointiohjetta, joka on järjestetty neljään kokonaisuuteen ja laadittu viidelle eri aineistoryhmälle.²⁶

²⁴ Erityisesti valokuvissa ja muissa luovissa teoksissa tekijänoikeuksiin kuuluvat taloudelliset oikeudet. Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404> viitattu 28.1.2025.

²⁵ ICOM Museotyön eettiset säännöt 2021. Artiklat 2.12–2.17. Museoliitto. Kokoelmapoistojen hyvät käytännöt. 2015.

²⁶ <https://collectionstrust.org.uk/resource/the-spectrum-standard-v4-0/>; <https://www.kiwi.fi/disply/Finna/Ohjeita+museoille+ja+arkistoille> ; <https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/julkaisut/oppaita-ja-ohjeita> viitattu 12.2.2025.

Objektien luettelointi ja digitointi suoritetaan kokoelmatyössä ajallisesti kokoelmiin liittämisen jälkeen. Suomen Ilmailumuseon kokoelmahallinnassa objekti saa lähtökohtaisesti uniikin identifikaatiotunnuksen, joka erottaa sen muista objekteista ja sijoittaa osaksi kulloistakin osakokoelmaa.²⁷ Tästä käytännöstä poiketaan henkilö-, yhdistys-, ja yrityskokoelmissa olevien asiakirja-aineistojen osalta, koska niitä hallitaan arkisto-, sarja- ja arkistoyksikkölähtöisesti.

Luettelointi on museotyön keskeinen tehtävä ja yksi kokoelmatyön tärkeimmistä tehtävistä, koska kokoelmat eivät ole käytettävissä eikä niiden laatu arvioitavissa ilman tätä järjestelmällistä tietoa. Ilmailumuseossa luettelointia tekevät kokoelmahenkilöstön rinnalla vapaaehtoiset omien voimavarojensa ja kykyjensä puitteissa. Luettelointi tulisi tehdä valvotusti ja tarkan standardin mukaan noudattaen aina kunkin aineiston omia luettelointiohjeita.

Luettelointi tehdään Ilmailumuseossa Excel-siirtopohjille, joilta ne konvertoidaan kokoelmahallintajärjestelmään tietokanta-ajoina. Siirtopohjien järjestelmästä riippumaton käyttö mahdollistaa myös harjoittelijoiden ja vapaaehtoisten avun hyödyntämisen kuvailutyössä. Siirtopohjan käyttäminen vapaaehtoisluetteloinnissa saattaa kuitenkin tuottaa ongelmia useiden kenttien ja termien vaikeaselkoisuuden takia. Tämän takia taulukko-luettelointi vaatii käyttäjien perusteellista perehdyttämistä.

Asiasanakuvalu

Osana luettelointia museo kuvailee aineiston myös osaksi kansallista ja kansainvälistä kulttuuriperintöä. Tähän tarkoitukseen käytetään lähtökohtaisesti Kansalliskirjaston ylläpitämässä ontologia- ja asiasanastopalvelu Fintossa olevia standardoituja ontologioita (semanttista kuvailua), joihin on olemassa käyttöliittymä museon käyttämissä MEMORON- ja Aurora -kokoelmahallintajärjestelmissä.

Ontologioista Puolustushallinnon ontologian (PUHO) ylläpidon lakkauttamisen vuoksi kokoelmahallintajärjestelmän asiasanastopalvelun käytössä siirrytään mahdollisesti suomalaisen ydinontologian eli KOKO:n käyttöön, koska KOKO:ssa on enemmän erikoisalojen sanastoa. Sotatieteen ontologian (SOTO) ylläpito on myös lakkautettu ja siitä on tehty uudelleenohjaukset Yleiseen suomalaiseen ontologiaan (YSO).

Lisäksi kuvailussa käytetään sisäisiä tai ilmailualan asiasanastoja tai termilistoja. Perinteiset kulttuurihistoriallisia museoita varten laaditut luokitusjärjestelmät eivät sovellu riittävän hyvin teollisuuden ja tekniikan alan kulttuuriperinnön parissa työskenteleville museoille esineiden erityisluonteen vuoksi. Ilmailumuseon omaan asiasanastoon on kerätty ilmailuun liittyviä asiasanoja, joita on tarkoitus päivittää PUHON:n ja SOTO:n asiasanastojen lakkauttamisen vuoksi.

²⁷ Useimmiten ilma-alukset identifioidaan valmistuslaatan tai rungon mukaan.

Inventointi

Inventointi tarkoittaa kokoelmien haltuunottoa. Inventointien tarkoituksena voi olla näyttelyjen tekeminen, diariomattomien esineiden numerointi tai kokoelmanhoidolliset tavoitteet. Dokumentoinnilla tarkoitetaan objektin tutkimista ja kuvailua, objektiin liittyvien kontekstien hahmottamista ja tiedonkeruuta. Dokumentointi tuottaa museo-objektin perustiedot luettelointia varten.²⁸

Esinekokoelmia on inventoitu sekä määrällisesti että sisällöllisesti, mutta suuren kokoelman vuoksi inventointityö tulisi tehdä pienempinä kokonaisuuksina.

- ➔ Tavoite: inventointi kokoelmanosittain esimerkiksi isoista esineistä pienempiä kohti, vaikka siirtymäkaudella todennäköisesti suoritetaan loppuvaiheessa tilakohtaisesti.
- ➔ Tavoite: Museon luetteloinnaton arkistokokoelma on inventoitu säilytyskansion tarkkuudella ja järjestetty mielekkäisiin toimija-, asia- tai tyyppikokonaisuuksiin.

Digitointi

Digitointi tarkoittaa analogisessa tai fyysisessä muodossa olevan aineiston, kuten paperille painetun dokumentin tai magneettinauhalle tallennetun elokuvan, muuntamista digitaaliseen muotoon. Digitointi parantaa aineistojen käytettävyyttä, koska digitoidut aineistot ovat helpommin asiakkaiden ja museon henkilökunnan saavutettavissa.

Digitaalisen kappaleen valmistaminen vähentää alkuperäiseen aineistoon kohdistuvaa räsytystä ja mahdollistaa aineellisen kulttuuriperinnön paremman säilyvyyden, varmuuskopioinnin ja dokumentoinnin. Syntysähköisen aineiston tapauksessa kiinnitetään huomiota datan ennakoivaan ja pitkäjänteiseen tallentamiseen, säilyttämiseen ja käytettävyyteen tietotekniikan kehittyessä ja tiedostotyyppien muuttuessa.

Suomen Ilmailumuseossa on toistaiseksi digitoitu pääosin valokuvia sekä jonkin verran teknisiä piirustuksia ja pienpainatteita. Ääni- ja videonauhoitteiden digitointia suunnitellaan. Digitointitarve syntyy alkuperäisen aineiston kunnon ja tallennusmedioiden elinkaaren riskeistä aineistojen säilymiselle.

Aineistotyyppikohtaiset tarkemmat ohjeistukset ovat museon sisäisessä käytössä ja annetaan vapaaehtoisille ja asiakkaille tarpeen mukaan.

Suomen Ilmailumuseossa ja tässä kokoelmaohjelmassa digitointi käsitetään kahtena prosessina, jotka voidaan joko objekti- tai kokoelmatasolla hoitaa yhdessä tai erikseen.

- ➔ Prosessi: analogisen alkuperäiskappaleen kuvaaminen tai – kaksiulotteisen aineiston tapauksessa – skannaaminen järjestelmällisen työnkulun kautta muodostetun sähköisen jäljennöksen tallentaminen kohteena olevasta objektista.
- ➔ Prosessi: sähköinen luettelointi joko vanhan analogisen luettelointitiedon tai uuden luetteloinnin viemistä kokoelmanhallintaohjelmaan kohteena olevasta objektista.

²⁸ Museoiden kokoelmahallinnan kokonaisarkkitehtuuri 1.0. Museo 2015.

5.4 Kokoelmahallintajärjestelmät

Museotietokanta Memoron (Mansoft Oy)

Suomen Ilmailumuseo on vuodesta 2008 alkaen käyttänyt Mansoft Oy:n kehittämää Memoron-ohjelmistoa esineiden, valokuvien, pienpainatteiden, ilma-aluspiirustusten ja audiovisuaalisten aineistojen kokoelmahallintaan. Kokoelmahallintajärjestelmää käytetään esineiden, valokuvien sekä audiovisuaalisten ja pienpainateaineistojen luettelointiin, kokoelmien luomiseen (erityisesti henkilökokoelmat), sekä kokoelmien hallinnointiin ja tiedonhakuun. Memoronin tietorakenne ei noudata lähtökohtaisesti mitään metadatastandardia, mutta aineistoa voidaan soveltuvien osin luetteloida luettelointiohje.fi -ohjeistuksen mukaisesti.

Memoroniin luetteloitujen aineistojen julkisena rajapintana toimii Kansalliskirjaston ylläpitämä Finna-palvelu. Memoronissa on OAI-PMH-haravointirajapinta Finnaan, jossa kenttien luokittelu noudattaa LIDO-standardia. Rajapinnat on rakennettu esine-, valokuva- ja pienpainate-kohdetyypeistä.

- ➔ Tavoite: museon arkistoaineistot ja aluspiirustukset saadaan luetteloitua tietokantaan järjestelmällisesti ja näitä koskeva tieto haravoidaan Finnaan.
- ➔ Tavoite: uuden kokoelmahallintajärjestelmän myötä aineistoa voidaan avata Europeana-palveluun.

Kirjastotietokanta Axiell Aurora (Axiell Finland Oy)

Toinen kokoelmahallinnassa käytettävä järjestelmä on Axiell Finland Oy:n toimittama Aurora Gold. Aurora Gold noudattaa MARC 21 -standardia. Luetteloinnissa seurataan Kansalliskirjaston ohjeita.²⁹ Aurora Goldin luetteloitujen aineistojen julkisena rajapintana toimii Kansalliskirjaston ylläpitämä Finna-palvelu. Aikakauslehtien kokoelmahallintaa toteutetaan edelleen pääosin Excel-taulukon avulla.

Aurora Goldia käytetään nimikkeiden ja niteiden luettelointiin, ylläpitoon ja hakemiseen, asiasanojen ja muiden auktoriteettien hallintaan, hakujen tekemiseen sekä raportointiin. Lainaamiseen ja muuhun asiakaspalveluun ohjelmaa ei toistaiseksi käytetä. Nimekkeiden kopioluettelointi tehdään pääsääntöisesti Melindan, Libriksen (SE) sekä Yhdysvaltain kongressin kirjaston tietokannoista. Finto-käyttöliittymä mahdollistaa nimekkeiden liittämisen kansallisiin ontologioihin Kansalliskirjaston kautta.

5.5 Digitaalinen tiedonhallinta ja pitkäaikaissäilytys

Entistä suurempi osa nykyajan kulttuuriperinnöstä on syntysähköistä ja immateriaalista. Syntysähköiset aineistot ovat koko elinkaarensa ajan sähköisessä muodossa luomisesta, käsittelyn ja jakelun, tallentamisen, hävittämisen läpi mahdolliseen pitkäaikais-

²⁹ Kansalliskirjaston ohjewiki: RDA-kuvailu MARC 21 -formaattilla, <https://wiki.helsinki.fi/xwiki/bin/view/rdasovellusohje/RDA-kuvailu%20MARC%2021%20-formaatilla/> viitattu 29.1.2025.

säilyttämiseen saakka. Pitkäaikaissäilytyksellä (PAS) tarkoitetaan digitaalisen informaation säilyttämistä ymmärrettävänä ja käytettävänä useiden kymmenien ja jopa satojen vuosien ajan.³⁰

Aiemmin syntysähköisiä aineistoja on säilytetty museon kokoelmissa tulosteina. Ilmailumuseon kokoelmatyön lähtökohtana on ollut, että keskeiseksi katsottu digitaalinen aineisto talletetaan museotietojärjestelmän kautta palveluntarjoajan palvelimille ja osin Finna-infrastruktuuriin. Erityisen suurikokoisia aineistoja ei voida tallentaa järjestelmällisesti tällä tavalla eivätkä kaikki museon kokoelma-aineistot tai oma toiminta-arkisto ole tämän tallennuksen piirissä, minkä vuoksi aineistojen tallennuksessa on hyödynnetty Microsoft Sharepoint -ympäristöä ja ulkoisia tallennuslevyjä. Ajan mittaan käytännön olosuhteissa syntyneestä toimintamallista ollaan siirtymässä järjestelmälliseen digistrategiaan tiedostonhallinnassa. Strategian valmistelu on käynnistynyt vuonna 2024.

- ➔ Tavoite: museolla on tietoturvallinen ja kestävä säilytysjärjestelmä käytössä sekä suunnitelma digitaalisen tiedon pitkäaikaissäilytyksestä.

³⁰ Kansalliskirjasto: Pitkäaikaissäilytys, <https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/vapaakappalepalvelut/verkko-aineistot/pitkaaikaissailytys> noudettu 29.1.2025.

6 Kokoelmien hoito

6.1 Konservointi

Konservoinnin tarkoituksena on kulttuuriperinnön säilymisen turvaaminen. Esineiden säilyminen jälkipolville turvataan hidastamalla niiden luonnollista tuhoutumista. Ulkoisista riskitekijöistä suurimpia ovat auringon ultraviolettisäteily, ilmansaasteet, lika, pöly, home, siirtovauriot, hyönteiset ja vaihtuvat olosuhteet (ilman lämpötila ja kosteus). Sisäisistä riskitekijöistä suurimpia ovat materiaalien kemialliset reaktiot, kuten polymeeriketjujen katkeamisen aiheuttama haurastuminen ja materiaalien reagointi ilmakehän yhdisteisiin. Erityisesti muuttuvan ympäristön vaikutukset tulee huomioida esineturvallisuuden kannalta muuton vaatimien kuljetusten ja välivarastointien yhteydessä.

Siirtymävaiheen aikana runsaasti aikaa vievien konservointimetodien käyttö on pääosin mahdotonta, joten Ilmailumuseossa keskitytään lähivuosina suorittamaan ennaltaehkäisevää konservointia niissä tapauksissa kuin se on perusteltua ja järkevää. Puhdistus on ennaltaehkäisevän konservoinnin perustyytä. Esineet puhdistetaan soveltuvien osien edellä mainittujen ulkoisten riskitekijöiden minimoimiseksi ja pakataan sen jälkeen muuttoa ja säilytystä varten niin, että uhat voidaan minimoida siirtojen ja säilytyksen aikana.

Suomen Ilmailumuseolla on aiemmin tehty runsaasti ilma-alusten entisöintiä, restaurointia ja replikointia. Vapaaehtoiset työntekijät ovat olleet tässä työssä suuressa roolissa. Työ on keskeytetty siirtymäkauden ajaksi, ja sen jatkamisen lähestymistavat sekä menetelmät suunnitellaan uudelleen.

- ➔ Tavoite: suorittaa muutettavien kokoelmien ennaltaehkäisevä konservointi ja pakkaus riittävän laadukkaasti sekä luoda uuteen museoon kaikkia kokoelmia koskevat järjestelmälliset konservointiprosessit.

6.2 Turvallisuus

Suomen Ilmailumuseon riskikartoituksessa kokoelmien suurimmaksi, mutta vähemmän todennäköiseksi, uhaksi on luokiteltu tulipalo ja sen sammutuksessa aiheutuvat laajat vesi- ja sammutusainevauriot kokoelmille. Nykyisen vanhentuneen rakennuksen kunnan aiheuttama todennäköisin uhka kokoelmille ja henkilökunnalle ovat paikalliset vesivuodot ja kosteusvauriot, sekä niiden aiheuttama huono sisäilman laatu. Siirtymävaiheen ja kokoelmien muuton aikana logistiikkavauriot objekteille, ilkivalta ja varastaminen on huomioitava erityisesti estettävänä uhkina, ja tilojen valvontaan ja niissä liikkumiseen on kiinnitettävä huomiota. Tämä korostuu Uuden Ilmailumuseon tiloissa, joissa rakennustyöt ovat vielä osittain kesken, kun kokoelmamuutto uusiin tiloihin ja näyttelyiden rakentaminen alkavat samaan aikaan.

Museorakennuksessa on paloilmalaisimet. Paloilmalaisin keskus on pääoven tuulikaapissa. Museorakennuksissa on alku sammutusvälineet kaikkialla. Museossa on vakinainen tulityöpaikka parakissa entisöintitilan ulkopuolella. Museon tulityövälineet sijaitsevat ko.

tulityöpaikassa, tulitöitä ei lähtökohtaisesti koskaan suoriteta museon sisätiloissa. Museossa on erilliset ohjeet tulitöiden suorittamiseen. Tulityöhön vaadittavan luvan saavat antaa entisöintipäällikkö Antti Laukkanen tai museon turvallisuuspäällikkönä toimiva Matias Laitinen oman voimassa olevan tulityökorttinsa puitteissa. Tulityön tekijällä tulee olla voimassa oleva tulityökortti.

Keski-Uudenmaan pelastuslaitos sijaitsee 500 metrin etäisyydellä museosta. Lentokenttäpoliisin toimipiste sijaitsee kahden kilometrin etäisyydellä. Museo tekee yhteistyötä molempien tahojen kanssa, ja palotarkastaja tekee tarkastuksia säännöllisin väliajoin. Museolla on murto- ja hälytysjärjestelmä vartiointiliikkeeseen. Henkilökunnalle ja vapaaehtoisille järjestetään säännöllisesti turvallisuuskävelyjä sekä ensiapu- ja alkusammutuskoulutusta.

Museon kokoelmat on vakuutettu yhdessä rakennuksen ja irtaimiston kanssa vakuutusyhtiö LähiTapiolassa. Vakuutus kattaa myös kokoelmien siirrot, säilytyksen sekä esittelyn muissa museon toimintaan liittyvissä paikoissa tai tapahtumissa.

- ➔ Tavoite: kehittää ydinkokoelman eri objekti- ja aineistotyypeille toimiva merkintätapa ja näiden kokoelmien pelastuskartta kokoelmatilojen kulkuväylille kriisitilanteiden pelastus- ja suojaamistoimenpiteiden nopeaa priorisointia varten.
- ➔ Tavoite: luoda materiaali- ja toimenpidelistä, sekä varautumisvarasto kokoelmien pelastamisessa tärkeimmille aineistojen ja objektien suojaamismateriaaleille sekä henkilösuojaajille.

7 Kokoelmien esittely

7.1 Esineet

Museokokoelman merkittävimmät objektit ovat yhteensä 82 ilma-alusta tai niiden merkittävää runkoa, joihin kuuluvat muiden muassa Consolidated-Vultee Convair 340/440 Metropolitan -liikennelentokone vuodelta 1953 ja I.V.L A22 Hansa -meritiedustelukone vuodelta 1922. Ilma-aluskokoelmaan sisältyy useita rungon ja ohjaamon osia; Messerschmitt Bf 109G-2 -hylkylöytö, Mignet HM-14 Pou du Ciel -replika ja neljä riippuliidintä. Ilma-aluskokoelmaan läheisesti kuuluvaksi luetaan lisäksi myös 29 voimalaitetta ja 14 ohjaamoharjoittelulaitetta.

Matkustamojen ja ohjaamojen osat, interiöörien osat, potkurit ja viestintälaitteet muodostavat merkittävän osan museokokoelmasta. Viestintälaitteisiin sisältyy isokokoisia lennonjohdon laitteita ja interiöörien osia, kiitoratojen valaisimia, tutkia ja lentomajakka. Laaja virkapukukokoelma on jo suuren yleisön saatavissa Finna-aineistopalvelussa, ja varhaisten lentovarusteiden inventointi aloitettiin vuoden 2025 alussa.

Viestintälaitteiden luettelointi aloitettiin vuonna 2023. Ne ovat erittäin hankalia käsitellä ja poistaa kokoelmista. Niiden inventointi ja luettelointi vaativat erikoisosaamista. Objektit ovat suurikokoisia, raskaita sekä erittäin hankalia luetteloida, puhdistaa, valokuvata ja valmistella pitkäaikaissäilytykseen.

Kunniamerkkikokoelman inventointi ja luettelointi jätetään siirtymäkauden loppuvaiheeseen, vaikka kokoelma on kiehtova osa suomalaista ilmailuhistoriaa. Matkamuistot ja muut pääosin luettelottomat pienesinekokoelmat käydään läpi vasta kokoelmamuutoksen loppuvaiheessa.

Esinekokoelma on karttunut vuosikymmenten aikana lahjoitusten ja lahjoittajien keräilyn tuloksena. Ydinkokoelmaan ei tule kuitenkaan liittää kaikkea, minkä vuoksi objektien arvottaminen ja poistot ovat tärkeitä työkaluja siirtymäkaudella.

7.2 Valokuvat

Valokuvat ovat verkkojakelun ansiosta nykyisin näkyvin ja käytetyin osa museon kokoelmaa. Kuva-aineistoa on kartutettu museon perustamisesta asti, mutta kartunta on ollut jaksottaista ja katkonaista. Suurten saapumiserien, sisällöllisesti ja ajallisesti edustavien yritys- ja yhteisölahjoitusten tai yksittäisten ilmailuharrastajien kuvakokonaisuuksien lisäksi huomattava osa kuvamassasta koostuu pienistä lahjoituseristä (50–200 kuvaa). Kuva-aineistoa on otettu vastaan paljon sopimatta käyttöoikeuksista. Monien kuvien taloudelliset oikeudet (oikeus valmistaa kopioita ja saattaa julkiseksi) ovat epäselvät. Samoin useiden kuvien konteksti- ja provenienssitiedot (kuvaaja, kuvaustapahtuma, henkilötiedot jne.) ovat puutteellisia. Täten huomattava osa museoon vastaanotetuista kuvista on yhä luettelomatta, digitoimatta ja julkaisematta Finna-palvelussa.

Valokuvakokoelmassa on edustava valikoima analogisia kuvaformaatteja 1900-luvulta, mukaan lukien 1000 lasinegatiivia käsittävä Valtion Lentokonetehtaan kokoelma. Dia- ja

filmioriginaalien lisäksi museokokoelmiin on rerokuvattu etenkin 1970–1990-luvuilla tuhansittain eri henkilöiden kokoelmia repronagatiiveiksi tai -vedoksiksi, joiden laatu ja käyttöarvo on 2000-luvun standardein mitattuna vaihteleva.

2010-luvulta lähtien aineistohallinta ja rerokuvaaaminen on toteutettu digitoimalla. Kokonaisuuksien järjestäminen tehdään provenienssiperiaatteella säilyttäen mahdollisuuksien mukaan aineiston alkuperäinen konteksti. Museon kokoelmat karttuvat suunnitelmallisen nykydokumentoinnin kautta. Valokuva antaa mahdollisuuden dokumentoida toimintaa, josta ei tallennu esineistöä eikä jää jälkiä asiakirjoihin tai painettuihin julkaisuihin.

Kokoelmiin otetaan valokuvia lähtökohtaisesti kuvaajilta tai kaupallisten oikeuksien omistajilta, jolloin voidaan sopia oikeuksien siirtämisestä tai jakamisesta. Mikäli kuvat ovat yhä suoja-ajan piirissä, niiden tekijänoikeuden omistaja pyritään selvittämään lahjoitusta vastaanotettaessa.

7.3 Asiakirjat

Asiakirjakokoelmalla on merkittävä rooli lähdeaineistona museon muiden kokoelmien tutkimuksessa ja ilmailuhistorian tutkimuksessa. Museon asiakirjakokoelmaan voidaan lähtökohtaisesti tallentaa dokumentteja koko museon tallennusvastuualueelta, mutta resurssien ja jaettujen tallennusvastuiden vuoksi arkistoaineistojen kartuntaa ja säilytystä on rajattu. Asiakirjakokoelmaan tallennetaan vain arkistolain arkistonmuodostajilta edellyttämään kartuntaan kuulumatonta aineistoa. Kutakin asiakirjaa tallennetaan kokoelmaan yksi kappale. Muihin arkistoihin tallennettuja aineistoja ei oteta vastaan.

Arkisto järjestetään mahdollisuuksien mukaan provenienssiperiaatteella arkistonmuodostajan mukaan. Koska erityisesti Finnairin aineistoa ovat luovuttaneet yrityksen ohella monet sen palveluksessa toimineet henkilöt, erillisinä lahjoituksina tulleet aineistot tallennetaan erikseen säilyttäen kunkin aineistoyksikön osalta tieto lahjoittajasta. Yksittäisen arkistonmuodostajan (esimerkiksi Aero/Finnair) arkistokokonaisuuden sisällä aineistot voidaan järjestää aineistotyypeittäin edelliset rajoitteet huomioiden.

Museo kuuluu yksityisarkistojen kansallisen hankintapolitiittisen työnjaon piiriin ja on sitoutunut sen periaatteisiin. Ilmailumuseoon tallennetaan ilmailuun liittyvien henkilöiden asiakirja-arkistoja. Henkilöarkistoa täydennetään provenienssiperiaatteella tapauskohtaisesti arvottaen siviili- ja sotilasilmailun ammattilaisten aineistoja painottaen.

Suomen Ilmailumuseon kokoelmiin on tallentunut ilmailun kulttuuriperintöön kuuluvia asiakirja-aineistoja yrityksiltä, yhteisöiltä ja yksittäisiltä henkilöiltä joko erillisinä lahjoituksina tai muun museoon tulleen aineiston yhteydessä. Merkittävimpiä kokoelmia ovat Finnair Oyj:n historiaa ja toimintaa monin eri tavoin 1920-luvulta 2000-luvulle käsittelevät aineistot Aero Oy:n kirjeenvaihdosta Finnairin henkilöstön koulutusmateriaaleihin ja ilma-alusten lentotoiminta-asiakirjoihin.

Asiakirjakokoelmaan kuuluu myös esimerkiksi suomalaisten ilma-alusten konetyyppi- ja koneyksilökohtaisia asiakirjoja, Kar-Air Oy:n toimintaa käsitteleviä asiakirjoja ja PIK-lentokoneiden kehitystä, valmistusta ja markkinointia koskevia aineistoja, sekä useiden ilmailun saralla toimineiden yhteisöjen järjestettyjä arkistoja. Museon kokoelmiin on karttunut ilmailua käsitteleviä pienpainatteita ja julisteita. Näitä pyritään tallentamaan kaksi kappaletta kutakin.

Pienpainatteet ovat yksi arkiston mielenkiintoisimpia ja värikkäimpiä aineistoja. Pienpainatteiksi käsitetään esimerkiksi eri lentoyhtiöiden turvaohjeet, ruoka- ja viinilistat, lentoaikataulut, esitteet, hinnastot, matkaliput, matkatavaralipukkeet, lentotilannetiedotteet ja erilaiset maantieteellisten koordinaattien ylitystodistukset. Lentoyhtiöiden tarroja on liitetty sekä esine- että pienpainatekokoelmaan. Postimerkkejä ja ensikuoria ei oteta vastaan lahjoituksina eikä liitetä museokokoelmaan, vaan ko. lahjoitukset ohjataan filatelialla tallentaviin museoihin.

Arkistoaineistoa syntyy myös museon oman toiminnan tuloksena. Tämä Ilmailumuseosäätiön oma arkisto muodostaa muista aineistoista erillisen oman kokonaisuutensa.

Syntysähköinen asiakirja-aineisto tallennetaan toistaiseksi museon Microsoft Sharepoint -ympäristöön ja siitä tehdään varmuuskopiot varmuuskopioasemille (SIMRAID, VARMA A, VARM1, VARM2).

➔ Tavoite: Digitaalisen arkistoaineiston operatiivisen säilytyksen ja pitkäaikaissäilytyksen mallia kehitetään ammatillisten arkistokäytäntöjen mukaisesti.

7.4 Kirjasto

Suomen Ilmailumuseon kirjastokokoelman tarkoitus on ylläpitää ilmailun kulttuuriperinnön asiantuntijuutta sekä tukea museotyötä (kokoelmatyö, näyttelytyö, tietopalvelu ja tutkimus). Kokoelmaan tallennetaan museon yleisten painotusten mukaisesti suomalaista ja ulkomaalaista kirjallisuutta. Kirjaston kokoelmakartunta on rakentunut lahjoitusten, aineistovaihtojen ja aktiivisen kartunnan varaan. Museo tallentaa sekä kertajulkaisuja että erityyppisiä jatkuvia julkaisuja, kausijulkaisuja ja aikakauslehtiä. Ilmailuteeman lisäksi tallennetaan valikoidusti museotyötä tukevia julkaisuja. Fiktiivisistä julkaisuista aihealuetta kohti tallennetaan pieni, edustava otanta. Painetun aineiston lisäksi museo tallentaa harkiten ja tarpeen mukaan myös digitaalisia lehtiä ja kirjallisuutta.

Suomen Ilmailumuseon kirjastoon on neljän vuosikymmenen kuluessa kerätty mahdollisimman monipuolisesti siviili- ja sotilasilmailua käsitteleviä monografioita sekä sarjajulkaisuja. Kirjastokokoelmaan on pyritty keräämään järjestelmällisesti ennen muuta Suomessa painettu ilmailuhistorian alaan kuuluva tieto- ja muistelukirjallisuus sekä edustavalla otannalla ulkomailla painettu suomalaista ilmailua käsittelevä kirjallisuus. Huomattava osa kokoelmasta koostuu ilmailutoimijoiden vuosikertomuksista, rekisteistä ja oppimateriaaleista.

7.5 Videot ja äänitteet

Liikkuvan kuvan ja äänitteiden tallentamisessa museon tavoitteena on ollut ilmailuun elimellisesti kuuluvan toiminnan sekä alan toimijoiden kertomusten dokumentointi esine-, asiakirja- ja valokuvakartuntaa täydentävällä tavalla.

Suomen Ilmailumuseon kokoelmiin on tallentunut vaihtelevasti markkinointi-, propaganda-, dokumentti- sekä harrastajafilmejä erityisesti VHS- ja kaitafilmiformaateissa. Ääniaineistosta on tallentunut erityisesti haastatteluja ja koulutusaineistoa pääosin C-kaseteille tallennettuna. 2000-luvun vaihteessa kokoelmissa olleet 16-milliset filmikelat luovutettiin Kansalliseen audio-visuaaliseen instituuttiin.

AV-aineiston pääasiallinen hankintatapa on nykydokumentointi, jolloin aineistojen jälleenkäytöstä voidaan sopia tallennettujen henkilöiden ja tallentajien kanssa. 2000-luvulla ilmiöitä on tallennettu syntysähköisenä. Audiovisuaalisen aineiston kartuttamiseen, tallentamiseen ja avaamiseen liittyy useita teknisiä ja juridisia tekijöitä, jotka rajavat käytännössä tämän tyyppisen aineiston käyttöä. Museo ottaa kokoelmiinsa digitaalista äänite- ja videoaineistoa lähtökohtaisesti DIGIME-standardisalkun määrittämissä muodoissa.³¹ Videoiden puolella formaatit eivät ole museokokoelmissa täysin vakiintuneita. Muiden KAM-sektorin toimijoiden tallennusvastuulle kuuluvaa aineistoa tai teki-jänoikeuksiltaan epäselvää aineistoa ei tallenneta.

³¹ DIGIME-standardisalkku v.1 (2021-02-05), <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202103258366> (viitattu 10.1.2023). Määritys perustuu Opetus- ja kulttuuriministeriön Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeen standardisalkkuun.

8 Kokoelmien saavutettavuus ja käyttö

8.1 Kokoelmien ja kokoelmapalveluiden saavutettavuus sekä kokoelmien liikkuvuus

Suomen Ilmailumuseon kokoelmapalvelut suljettiin 13.12.2024. Kokoelmahenkilökunta on valmistautunut kokoelmien muuttoon ja keskittynyt Uusi Ilmailumuseo -hankkeen näyttelysisältöjen ja tilojen suunnitteluun liittyviin kokoelmatehtäviin vuoden 2025 alusta alkaen.

Ilmailumuseon tietopalvelu, arkisto- ja kirjastokokoelmien käyttöpalvelu, valokuvakokoelmien suuriresoluutioisten kuvien toimittaminen, esine- ja aineistolainat sekä kokoelmien kartuttamiseen liittyvien esine- ja aineistolahjoitusten vastaanottaminen on keskeytetty kokoelmapalveluiden sulun ajaksi.

Ilmailumuseon kokoelmat eivät ole fyysisesti saavutettavissa muuton aikana. Kokoelmia seulotaan ja luetteloidaan läpi muuttovaiheen 2025–2028. Täten karttuvaa tietoa kokoelmista avataan edelleen museotietokannasta Finna-palveluun. Museon jo avatut kokoelmat pysyvät verkkopalvelussa käytettävissä.

8.2 Kokoelmien käyttäjät ja asiakkaat

Ilmailumuseon kokoelmat hyödyttävät monenlaisia asiakasryhmiä. Museon kokoelmat ovat ilmailun kulttuuriperinnön tiedon lähde ja niitä käytetään monipuolisesti tutkimukseen, näyttelyihin sekä viestintään. Kokoelmia käyttävät normaalisti museon oman henkilöstön ohella erilaiset ilmailun alalla toimivat tai siitä kiinnostuneet ryhmät, kuten ilmailun ja sen historian harrastajat, opiskelijat, tutkijat, journalistit, yritykset sekä muistiorganisaatiot.

Kokoelmien avaaminen Finna-hakupalvelussa on lisännyt kokoelmien näkyvyyttä ja sitä kautta kokoelmapalveluiden käyttöä. Jopa kansainväliset asiakkaat ovat osaltaan löytäneet museon kokoelmat Finnasta huolimatta siitä, että aineistojen kuvauskieli on suomi. Esteettömyyden periaatteet huomioidaan asiakasrajapinnoissa resurssien salliessa. Palveluiden saatavuuden ja saavutettavuuden edistämisessä museo tukeutuu KAM-sektorin kansallisiin infrastruktuureihin.

Kokoelmia koskevan tiedon tulee olla helposti kaikkien museon työntekijöiden käytettävissä. Kokoelmatyön edistymisestä, menetelmistä ja haasteista tiedottaminen tukee sujuvaa yhteistyötä eri tiimien välillä.

Vapaaehtoisten kanssa tehtävä kokoelmatyö on vuorovaikutteista ja kaikille osapuolille mielekästä. Vapaaehtoiset rikastavat kokoelmien kuvailutietoja, lisäävät kokoelmien saavutettavuutta ja vahvistavat museon sisältöosaamista tallennusvastuusektorilla. Museo tarjoaa vapaaehtoisille mielekkäitä ja merkityksellisiä kokemuksia ja osallisuutta ilmailun kulttuuriperinnön tallennusyhteisössä.

Tavoite: Aineistoja pyritään avaamaan ja kokoelmatyöstä viestimään muuton aikana koelmaviestinnän ja somesisältöjen keinoin.

Tavoite: Museon sisäistä tiedonkulkua ja viestintää kehitetään UIM-hankkeen avulla.

8.3 Kokoelmien käyttötavat

Näyttelyt

Suomen Ilmailumuseon kokoelmista poikkeuksellisen suuri osa on toistaiseksi ollut asetettuna vakituisesti näytteille. UIM-hankkeen tarkoituksena on suunnitella ja toteuttaa uusi suomalaisen ilmailun historiasta kertova näyttely, johon valitaan esille osa museon kokoelmista ilmiölähtöisin perustein.

Yleisötyö

Yleisötyön erilaiset opastuskierrokset museovieraille - kouluryhmistä yritysasiakkaisiin - on rakennettu museokokoelman ympärille. Opastuskierrokset kattavat asiakkaan lähtökohdasta, tarpeesta tai erityistoiveesta riippuen perusnäyttelyn (tai sen osan) ja/tai muuta näyttelysisältöä. Koululaisryhmien opastukset pyritään muotoilemaan opetus-suunnitelmia vastaaviksi, mikä edellyttää lukuisten eri näkökulmien luomista esineiden konteksteihin.

Museopedagogiassa on mahdollista hyödyntää museon käyttökokoelmaan kuuluvaa koelmamateriaalia, jonka kokoelmastatus ei aseta lähtökohdaksi pitkäaikaista säilytystä museon kokoelmissa ja jota voidaan asiakkaan toimesta tunnustella, kokeilla ja tutkia.

Finna-hakupalveluun avattuja kokoelmaobjekteja hyödynnetään museopedagogiseen käyttöön suunnitellussa Finna luokkahuone -ympäristössä.

Julkaiseminen ja saattaminen käytettäväksi

Museon kokoelmat ovat lähtökohtaisesti julkisia – vaikka pääsyä kokoelmahallintatiloihin on objektien säilyvyyden nimissä rajoitettu. Yksittäisten objektien ja kokoelmien osalta saavutettavuutta voidaan rajoittaa objektien kunnan tai sisällön luonteen vuoksi. Perusteita harkinnanvaraisille rajoituksille ovat luovutusasiakirjassa määritellyt ehdot, henkilötietolainsäädäntö (EU:n tietosuoja-asetus ja kansallinen lainsäädäntö) ja tekijänoikeuslaki.³² Yksittäisissä tapauksissa museon intendentti päättää objektien luovuttamisesta ja jäljentämisestä julkaisukäyttöön.

³² Euroopan Unionin yleinen tietosuoja-asetus https://europa.eu/youreurope/business/dealing-with-customers/data-protection/data-protection-gdpr/index_fi.htm ; Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404, <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404#> , viitattu 5.2.2025.

Tutkimus

Kokoelmatutkimus varmistaa kokoelmien ja kokoelmatyön yhteiskunnallisen merkityksen. Museo tutkii aktiivisesti omia kokoelmiaan ja avaa kokoelmatietoa näyttelyissä, yleisötapauksissa, hakupalveluissa sekä kokoelmaviestinnän kautta. Tutkimusta tehdään myös yhteistyössä ulkopuolisten tutkijoiden ja ilmailualan toimijoiden sekä harrastajien kanssa. Museon kokoelmat ovat lähtökohtaisesti avoimet tutkimusaineistoksi yleisten, museoalan ja tutkimuksen eettisten periaatteiden mukaisesti.³³

Etenkin kuva- ja arkistoaineistojen kohdalla museo ottaa huomioon voimassa olevan tietosuojalainsäädännön henkilötietojen suojaamiseen liittyvät vaatimukset. Päätökset aineistojen antamisesta tutkijalle tehdään tapauskohtaisesti. Käyttölupahakemuksen tekeminen ja tutkimustyön taustoittaminen on edellytyksenä henkilötietoaineistojen antamiselle. Sellaisissa tapauksissa, joissa edellä mainittuja säädöksiä ei voida noudattaa, tutkijalta edellytetään henkilötietojen anonymisointia ja sitoutumista tieteellisen käytön eettisiin periaatteisiin.

Kaupallinen käyttö

Museon kokoelmia voidaan harkinnan varaisesti hyödyntää kaupallisesti sekä oman markkinointiviestinnän että asiakkaan toimesta. Asianmukaiseen kontekstointiin, tarkoituksenmukaisuuteen, immateriaalioikeuksiin, sekä henkilötietojen lainmukaiseen käyttöön on syytä kiinnittää huomiota.

Kokoelmia tuotteistetaan aika ajoin uudistamalla museokaupan tarjontaa kulloinkin näyttelyssä esillä olevien teemojen mukaan. Kokoelmaobjektien (ilma-alustyytit) ja kokoelmien ympärille luodaan tapahtuma- ja teemapäiviä.

Museo osallistuu säännöllisin väliajoin tapahtumiin, joissa se tuo esille myös kokoelmaobjektejaan. Esineiden siirrot tapahtumiin ja säilytys toteutetaan museon henkilökunnan toimesta tai valvonnassa.

Verkkokäyttö

Museon kokoelmia koskevat metatiedot Finna-palvelussa noudattavat Europeana-portaalin edellyttämää CC0-lisenssiä ja ovat täten kaikkien vapaasti käytettävissä.³⁴ Museon kokoelmissa olevista valokuvista suurin osa on avattu CC BY 4.0 -lisenssillä, joka mahdollistaa kuvien laajan käytön avoimen kulttuurin periaatteiden mukaisesti.³⁵ Joitain tekijänoikeuden alaisia kuvia on avattu Finna-palveluun rajoittein. Ilmailumuseo avaa julkiseen käyttöön vain sellaisia kuvia, joiden osalta edellä mainitut tietosuojasäädökset eivät aiheuta rajoitteita, joille voidaan myöntää avoimen kulttuurin lisenssi tai joiden avaamisesta on erikseen sovittu oikeuksien omistajan kanssa.

³³ Esimerkiksi Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeet <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot> , viitattu 5.2.2025.

³⁴ Creative Commons CC0 <https://creativecommons.org/public-domain/cc0/> , viitattu 5.2.2025.

³⁵ Creative Commons CC BY 4.0 <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.fi> , viitattu 5.2.2025.

8.4 Kokoelmaviestintä

Kokoelmat määrittävät museon tarkoituksen. Viestintä tekee kokoelmatyöstä arvokasta ja näkyvää. Ilmailumuseon kokoelmaviestinnän avulla kokoelmien olemassaolo ja niiden aiheuttamat kustannukset on kyettävä perustelemaan yhteiskunnalle, Ilmailumuseosäätiölle, henkilökunnalle, käyttäjille sekä rahoittajille.

Kokoelmatyöstä viestitään somealustoilla, artikkelien ja blogien muodossa, asiantuntija-arvioina ja erilaisissa tapahtumissa. Kokoelmatyön keskittyessä kokoelmien muuttoon tiedottamisen merkitys tulee kasvamaan johtuen sekä sisäisestä että ulkoisesta kiinnostuksesta hankkeen etenemiseen.

UIM-hankkeen aikainen viestintä kuvaa hankkeen etenemistä kokoelmatyön kuvaamisen kautta esimerkiksi kertoen museoammattilaisen työstä suunnitellen ja toteuttaen objektien muuttoa uusiin tiloihin.

8.5 Kokoelmapalvelut

Ilmailumuseon kokoelma- ja tutkimuspalvelu on suljettu UIM-hankkeen ajaksi vuosiksi 2025–2028. Museon kokoelmapalveluja kehitetään muuton aikana uuden museon ja uusien kokoelmanhallintaprosessien mukaisiksi.

Tietopalvelu

Suomen Ilmailumuseo suorittaa tilauksesta tiedonhakua omalta tallennusalueeltaan sekä antaa apua museoammatillisissa kysymyksissä asiakkaan tiedustellessa spesifiä, lähteiden pohjalta yksiselitteisesti kirjattavissa olevaa tietoa ilman tarvetta päästä aineistoihin käsiksi tai saada kopioita aineistosta. Olennaista on asiakkaan tarpeen tunnistaminen ja tarvittaessa auttaminen tutkimuskysymyksen muotoilussa. Kysymysketjussa voi ennen pitkää ilmetä kiinnostusta tutustua aineistoihin tarkemmin, jolloin asiakas siirretään aineistoista vastaavan henkilön vastuulle.

Asiantuntijapalvelu

Vastuumuseotyössä vuorovaikutus ilmailuhistoriallisia aineistoja säilyttäviin tahoihin on museon tarjoamaa asiantuntijuutta, sillä vastuumuseon tehtävä on jakaa kokemuksia ja käytäntöjä. Mitä avoimempia ja vuorovaikutteisempia olemme, sitä vaikuttavampaa valtakunnallista vastuumuseotyötä teemme.

Kokoelmahenkilökunta osallistuu myös tarvittaessa asiantuntijana muiden muassa seuraaviin tehtäviin ja aihepiirien tutkimuksiin: ilmailun esinehistorian tunnistaminen ja ilmiöiden sekä objektien tutkimus, ilmailun arkeologisen kulttuuriperinnön - kuten ilma-alusten hylkyjen - tunnistus ja tutkimus, ilmailun rakennetun kulttuuriperinnön lähteiden ja kohteiden toiminnan tutkimus sekä suomalaisen tekniikan ja teollisuuden historian tutkimus. Näiden lisäksi museon intendentti ja entisöintipäällikkö toimivat Museoviraston nimittämässä Perinneilma-alusten asiantuntijalautakunnassa, joka arvioi hakemukset Liikenteen kulttuuriperintöavustuksiin ilma-aluksille.

Tutkimusaineistopalvelu

Julkaisut ja asiakirjat palvelevat informaation tarpeessa. Tietopalvelun piirissä (ks. yllä) materiaalit ovat henkilökunnan tietoresurssi, mutta muutoin lähtökohtana on asiakkaan oma itsenäinen tutustuminen aineistoon tutkimuskysymyksen pohjalta. Tietokannat ja arkistoluettelot ovat osin saatavissa ulkoisesta verkosta.

Valokuva-aineiston tilaaminen ja käyttö

Suomen Ilmailumuseo toimittaa pyynnöstä kotimaiseen ilmailuun liittyvää valokuvamateriaalia. Museo ei lainaa museon ulkopuolelle valokuvaoriginaaleja tai vedostuksia niistä, vaan se toimittaa asiakkaalle pyynnöstä digitaaliset jäljenteet. Valokuvien toimitamisessa otetaan huomioon henkilötietolaki ja henkilösuoja sekä tekijänoikeuslaki.

Palvelusta veloitetaan museon hinnaston mukaisesti hintojen määräytyessä käyttötarkoituksen mukaan. Muut museot ja opiskelijat maksavat pienimmän hinnan kuvien käytöstä. Museo tukee ilmailuhistoriallista tutkimusta perimällä tieteellisissä yhteyksissä julkaistuista kuvista muita kaupallisia julkaisuja pienempää maksua.

8.6 Käyttöluvat ja -korvaukset

Museon kokoelmat ovat lähtökohtaisesti avoimia tutkimukselle, ellei aineiston luovutuksen yhteydessä ole sovittu toisin, aineisto ei sisällä muuten arkaluontoisia henkilötietoja, tai se ei ole kuntosaa puolesta käyttörajoitettua.

Asiakkaalle voidaan myöntää käyttöoikeus henkilötietoja sisältäviin aineistoihin, mikäli tämän käyttötarkoitus noudattaa ihmistieteissä yleisesti hyväksyttyjä tieteellisiä ja eettisiä periaatteita.³⁶

Asiakkaalle pyritään mahdollisuuksien mukaan antamaan tutkittavaksi digitaalinen jäljenne alkuperäisestä objektista, jos se palvelee tutkimustarkoitusta.

Museo veloittaa tekemästään tutkimus- ja digitointityöstä. Ajantasaiset hinnastot ovat museon verkkosivuilla.

Museo ei maksa tekijänoikeuskorvauksia (rojalti) alkuperäisaineistojen tuottajille.

8.7 Kokoelmien käytön rajoitukset

Aineistojen tutkimusta rajoitetaan yleensä, jos aineisto on vaarassa tuhoutua käsittelyn myötä (Aero O/Y:n alkuperäinen kirjeenvaihto).³⁷ Esinekokoelmassa esimerkiksi varhaisia käsityönä valmistettuja lentovarusteita, joiden turkisosat irtoavat, ei voida antaa tutkittaviksi. Silkistä valmistettujen lippujen ja kumista valmistettujen pelastusvälineiden

³⁶ Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeet ihmistieteille, viitattu 8.5.2024 <https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellisen-kaytanto-htk>.

³⁷ Aero O/Y:n kirjeenvaihto on suurimmaksi osaksi kerätty vanhoihin, metallipiikeillä suljettaviin, kansioihin. Kansion avaaminen saattaa repiä samalla alkuperäisaineiston.

luetteloinnin jälkeistä uudelleen tutkimusta voidaan myös rajoittaa. Herkät aineistot pyritään dokumentoimaan valokuvaamalla ja huolellisella luetteloinnilla.

Myös tekijänoikeudet ja muut immateriaalioikeudet sekä luonnollisesti lahjoitusten ehdot voivat rajoittaa aineiston käyttöä. Museoviraston ohjeet ihmisjäänteistä museokoelmissa ovat eräs esine kokoelman käyttöä määrittelevistä eettisistä rajoituksista.³⁸

8.8 Lainat, talletukset ja sijoittaminen

Ilmailumuseon lainaustoiminta on suljettu Uusi Ilmailumuseo -hankkeen ajaksi vuosina 2025–2028.

Museo lainaa kokoelmaobjekteja lähtökohtaisesti ammattimuseoille sekä harkinnan mukaan yhdistyksille, yhteisöille ja yrityksille noudattaen ammattieettisiä sääntöjä. Kokoelmia ei lainata yksityisille henkilöille. Lainasta tehdään lainaussopimus ja lainalla on aina määräaika. Lainausedot ovat museon verkkosivuilla. Museo-objekteja voidaan myös sijoittaa eli deponoida pidemmäksi ajaksi muihin ammattimaisesti hoidettuihin museoihin. Ilmailumuseoon ei oteta tällä hetkellä vastaan deponointeja kokoelmien muuttovalmisteluiden vuoksi.

³⁸ https://stmuseovirastoprod.blob.core.windows.net/museovirasto/Arkeologiset_kokoelmat/PAIVI-TETTY-Ihmisluaaineistot-Museoviraston-kokoelmatyossa.pdf. Viitattu 11.3.2025.

9 Lähdeluettelo

Aero Suomen Ilmailu- ja Ilmapuolustuslehti (1927). Suomen ilmailuvoimien esikunta.

DIGIME-standardisalkku v.1 (2021-02-05).

Kansallisarkiston pitkäaikaissäilytyksen ohjeet.

Kansallisarkiston yksityisarkistojen kansallinen hankintapoliittinen työnjako ja hankintapoliittiset periaatteet.

ICOM Museotyön eettiset säännöt 2021.

ICOM CIDOC. Values and Collections / Collections and Values: Towards an online tool for collection value assessment.

Ihmisluuaineistot Museoviraston kokoelmatyössä (2014). Päivitetty 2021.

Klemettinen, Juha & Paju, Jussi (2006). Siipimiehenä historia. Ilmailumuseoyhdistyksen vuosikymmeniä. WS Bookwell Oy, Porvoo.

Museo 2015. Museoiden kokoelmahallinnan kokonaisarkkitehtuuri 1.0. Museoviraston ohjeita ja oppaita 2. Museo 2015 ja Museovirasto.

Museoviraston luettelointiohjeet. Museo 2015. <https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/museoalan-kehittaminen>.

Robbins, Nina Robbins, Suzie Thomas, Minna Tuominen & Anna Wessman (toim.). Museum Studies – Bridging Theory and Practice (2012). ICOFOM ja Jyväskylän yliopisto.

Rakennettu hyvinvointi. Liikenteen ja energian verkostot. Museovirasto.